

השמש אם לא מה שיהיה האל ית', וגם כל הנביאים לא השיגו נבואתם כ"א בסיני, ובמתי יחזקאל חידש תחיית המתים ממנה שנים מזמן ילידת מלכים כפי מה שזכר בקבלה שהיו בני אפרים שמתו את המן, שהיו כבר עלמותיים יבשות ועלה עליהם גידים ובשר וקדם פליסה עור מלמעלה ואח"כ נתן בהם רוח, ואמר (יחזקאל ל"ו) ונתתי בכם רוח וחייתם, ידלה כרוח שנאמר זו בחדש"ר ויפת באפיו נשמת חיים ומה שניתן דוגמתו בכל איש ואיש ממה שהוא שאף לאז ואם צבריתם כל אדם, ונאמר וידעתם כי אני ה' דברתי ועשיתי גאם ה', כי דבר חדש זה לא נעשית מעולם והרי הוא צבריתם חדשם צבריתם שמים וארץ שנאמר בהם (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו וגו', וכן נאמר כאן דברתי ועשיתי בנאומה ודבור לדבדור, ונחזקתם סבת

תחייתם בפרק המשים :

ובתחיה העמידם יחדש יומר להקים אותם שנקבנו עלמותיהם ולהחיות אותם מערמת העפר, וגם אותם שגשרפו ונחפורו אפרם ולא נודע מקומם אינם יקבץ כל אפר אל אפרו עד יעשה עמם ויקרב עמם אל עלמנו ויקדם עליהם עור וצמר מלמעלה כמו שציהו בתחלה: ואחר שהחוש מעיד על אפשרות התחייה למי שמת וכלה בשרו ועורו ושבר' עלמותיו, נגזר אומר ג"כ לאמת אותה דרך חיוב לשרידים אשר ה' קורא, ידבר ויקראם מארץ, ממזרח שמש עד מבואו יקומו משנת עולם, כי כל הטובות האפשריות להיות בעולם יעד האל ית' לטובים ולישרים הלומדים תורתו ומקיימים מצותיו, וכיון שהתחיים היא טובה אל ערך סכנה וסוף המיתה שהיא רעה, יחוייב כיות טובה התחיים לטובים, כי האל ית' לא ימנע טוב להולכים בתמים, וכמו נעשה טוב' זו לשעבר יעשה לנעיד: וכן נביא ראה מן החוש על חיוב התחייה, ממה שיהיה והיה ויחיה בענין החלום שחולם האדם שרואה אנשים שכבר מתו זה כמה שנים ונפרדו ממחשבתו, והוא רואה אותם בדמותם וללמם אשר היו בזמן מיתתם, ונדמו לו באופן ראייתו אותם ודיבורו עמם בחלומם עניינם אשר ראו ויארעו לעמית, ואם לא היה להם התחכות עם הנוף לשוב אליו כבתחלה לא היו נראים בדמותם וללמם אשר היו אלא כדמות רוחות בלי נוף, וכן ברמזם על ענייני החיים בעש"ז נראה שיש להם תוחלת ותקוה לאחיהם לשוב לראות מבני העוה"ז בזמן התחיים, ודומה לענין זה ראייתו בספר החסידים ראים על השארת נפש האדם, כי האדם חולם שהוא רואה אדם שכבר מת זה כמה שנים ואינו חולם שרואה סוס או גמל ידוע או בהמה אחרת שמתה לחמול, כי נפש הבהמה היורדת היא למטה לארץ וללא נשאר בה רמז דבר אשר יזייר אפי' בחלום :

וכן

וגם כי הם לא זכו ליכנס, זכות החילוק עמד במקומו לבניהם אחרים, כפי מי שזכר שנחלקה הארץ לפי מנין האנשים, ואחר נחיסתם היו הולכים ומתבנים עד זמן שלמה שנאמר (מ"א ד) יהודה וישראל רבים כחול אשר על סיס (לרוב וגו', ואח"כ היו רבים מהם ג"כ בזמן אחד ודבור אחד והיה נחשב להם שזכר קיום הקורה והמלות הנעשות יחד בכלל כל ישראל יותר לכל אחד ממה שהיה נחשב קודם לכל א' מהם כפי השמש שאינן דומין מועטין העושים למרובים וכו' :

ולכן ראה הקב"ה לזכות לישראל ולפיכך הרבה להם תורה ומצות, ורלה לזכותם עוד שימלאו יחד בתחייה כל הכשרים שכלל הדורות העוברים ותחשב להם המלות שעשו ושעשו לזכות גדול עד לאין קץ, כיון שתכלית צבריתם לכך היתה שיקבלו ישראל את התורה ויזכו בה למי עש"ב: ויתרחב עמם זה עוד למלות פרטיות אשר לא זכו קלה אנשים לעשותם בחייהם בעש"ז ובזמן התחייה יזכו, והם כמו מי שלא זכה לכיבוד אב ואם שמחו צהיותו קטן או עברו אצלו ומת ילדו ונחמו ומתה, עתה בזמן התחייה יזכו לכבוד, וכן מי שלא זכה ללמד את בנו הורה, בכמו זה הענין ולמדו, ומי שלא זכה להיות בארץ ישראל לקיים מצות שבה יזכה עתה, ומי שלא עלה בידו לקיים ארזו מלוא לבשת סיומו בגלות יזכה אז לקיימה :

פרק ארבעה וחמשים

וכן נביא ראים מן החוש על אפשרות התחייה וחיובה, אם אפשרותה, ממה שהוא מקובל בדינו שעל כל דיבור ודיבור שילא מפי הקב"ה יתה נשמתן של ישראל שנאמר (שה"ש ה') נפשי יליאה עבדו, כמו שאמר רבי יהושע בן לוי פרק ר' עקיבא, והוא לא חידש אלא על כל דיבור ודיבור, כי ענין יליאה שמתם בסיני הוא מוכנס לכל, והוריד האל ית' על שעהיד להחיות צו מהים והחיה אותם כדכתיב (תהלים ס"ח) גשם נדבות תניף אלהים וגו', וכן ענין תחיית אליהו את בן הזרפית, ואלישע את בן הסוגמית, והאיש אשר היו קוצרים ונגע בעלמות אלישע ואיה וקם את רגליו, וכן מלאנו בחסידים הראשונים בזמן רבי ולפניו ואחריו ממה שהיו מתים, וכן מתי יחזקאל שחיו ועמדו על רגליהם חיל גדול מאד מאד, הרי ראים מן החוש על אפשרות התחייה: אלא שיש הפרש גדול בין החיות אלו לתחייה העתידה, כי תחיית ישראל בסיני היתה מיד שהפרדה הנשמה מן הנוף ולא הספיקה לעלות אל מחיתתה וחזרה אליו, וכן תחיית אליהו ואלישע לא השיגה ידם להחיות אלא בכמו זה ענין קרוב לפירודתה מן הנוף כפי מה שיהיה בסיני, כי אין כח צברית לעשות כל חדש המת

ובן יש ראייה מענין זה ממה שכתוב (איוב ל"ג)
 הן כל אלה יפעל אל פעמים וגו', וכתיב
 כי שם לי אלהים זרע אחר תחת הכל כי הרגו
 קין, וכיון שנאחדו הנפש והגוף יחד לעבוד האל
 ית' בשהודרך הנפש בגוף המוכן לעבודה האל
 השוב אח"כ לגופו, כי ממנו לוקחה ואליו תשוב
 לזכותו צמה שזכתה והאליהה היא, כי שוחטים
 שקולים הם ויבואו שניהם, וגם הנפש היא עיקר
 צהעמח הגוף ולכן תשתחק עמו לזכותו צמה
 שלדקה ממנו, חלק מה שנתחב לה עון אשר חטא
 יותר מהגוף הדומם ומוכן לעבודה הנפש, ואין
 על הגוף לזכך עלמו כ"א על הנפש שהיתה צעלח
 הגוף ועל פיה התנבט ויחנה, וכן כשנאשרה
 זכח מהגוף תשוב אליו כשהחילה שלא חטא נפש
 החוטאת נשכרת שחשוב לחיות כשהחיה יותר
 מהנפש אשר נודככה בראשונה:

הסוד הוא סומך טופלים ורופא ומחיר וכו' :
 וכן על מה שאמר מחיה מחיה נרחמים רבים
 אחר סומך ורופא ומחיר, כיון ששוא מחיה
 המחיה היה אפשר שלא יחוש לנפלים ולחולים
 ולאסורים כיון שסופם להחיות, ולכן אמר כי גם
 שהוא עמדת להחיות אותם אינו מניח אותם ליפול
 כי הוא סומכם, ואם יפלו צעונם בחולי או
 ביסורים רופא ומחיה אותם, וזה לקיים אמונתו
 לישי עפר שהם האבות אשר קיים והבטיח להם
 בקיום זרעם, ואמר מי כמותך צעל בגבורות ומי
 דומה לך כי בגבור סומך על בגבורתו ואינו חושש
 לקיים מה ששכחתי, והוא ית' הוא צעל בגבורות
 שהזכיר למעלה בגבורת החיות המחיה וגבורת העל
 ומטר לזון ולפרנס את כל העולם כולו ושאר
 הגבורות אשר הוא עושה צום העולם, ולו יאמר
 להקרא צעל בגבורות, ומי דומה לו לקיים אמונתו
 עם סיוותו צעל בגבורות, ואמר מלך ממית ומחיה
 כי מלך צ"ו יכול להמית ולא להחיות את מי
 שהמית, והוא יתצדק הוא ממית ומחיה, ורמז צום
 ענין תחיות המחיה שצברו ע"י אלוהים ואלוהים
 ויחזקאל, כי באלוהים שהמית את בן הטרפיה נאמר
 הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה כרעות
 להמית את צנה וגו', אח"כ ותשב נפש הילד על
 קרבו ויחי, ובבן השומעית נאמר והנה סענבר מה
 מושכב על מעטו וגו' ויפקח הנער את עיניו,
 וביחזקאל כתיב וסנה צקעה מלאה עלמות, וכתיב
 ונתתי בכם רוח וחיותם, ועל אלו החיות אמר
 מלך ממית ומחיה, כמו שמלך אחד הוא נזר מיתה
 על מי שהוא רואה, כן האל ית' נזר מיתה על בן
 הטרפיה והשומעית קודם זמנם בילדותם, וכן נזר
 מיתה על בני אפרים שינאו קודם זמנם ממלרים,
 והמיה אותם, מה שאין צדח מלך צ"ו לצמות,
 ואחר שהזכיר ממה שהמיה האל ית' לשעבר אשר
 הוא דבר נראית בחוש, אמר ונאמן אתה להחיות
 מחיה בא"י מחיה המחיה, כי צמה שראינו בחוש
 יש ראייה לקבוע אמונת המחיה בלבנו, גם כי
 לפי השכל נראה דבר זר, ולכן אהנו לריכין
 להודות לו ולצברו על החמיה העמידה, וכן יחזק
 אמר בא"י מחיה המחיה כשחזרה נפשו אליו כמו
 שכתוב למעלה, ולא הוזכר זה בחתימת אליהו
 ואלישע ויחזקאל שנעשו על ידם צרזון האל ית',
 וכן על כי אלו החיות אינם כוללות ותחיות יחזק
 היחס כוללת לכל ישראל יולאי ירך יעקב צנו,
 והחמיה העמידה אשר חסיה כוללת לכל ישראל :

ועל אלו החיות שעברו והעמידה אפשר שכוונו

אנשי כנסת הגדולה בנוסח ברפס שניה של
 י"ח ברכות והיא נבזקות, אחת גבור לעולם ה'
 לא אמר אחת גדול או אחת גורא, כי ענין גדול
 וגורא אפשר להאמר על צ"ו בחמיות והמשך,
 כמו מלך גדול או שר גדול, אפשר שיהיה כל
 ענין גדול במדריגת אחת ומלכ אחד, אבל ענין
 גבור אינו כן בצער ודס, כי מי שהוא גבור
 בצחרותו לא יהיה גבור בזקנותו או בילדותו,
 כי הגבורה היא בעצם הגבור לפי שניו, אבל
 באל יתצדך נאמר גבור בהחלט לעולם בני שום
 שינוי, ולכן אמר אתה לנדרך גבור לעולם ה'
 כי היכולת והגבורה שהיתה לו בזמן בריות
 העולם ויורית אדס"ר שהוא תכלית הבריות
 היא צו לעולם אפילו בזמן תחיות המחיה, ולכן
 אמר לעולם ה' מחיה ממית אחת, וכן הזכיר
 גבור בצרכה זו שיש בה סודת העל והנפש אשר
 הם סבת חיות בני העולם וקיומם, ולעולם גבורתו
 זו מתחדת ועומדת במלכ א' לזון ולפרנס את כל
 העולם כולו, ואמר מחיה מחיה אחת על מה
 שהמיה את יחזק בעקידה וכמו שדרשו חז"ל,
 וכיון ששמייע קלו מבין שני הכרובים אל תשלח
 ירך אל הנער חזרה נפשו לגופו והחירו ועמד
 יחזק על רגליו וידע שך עמידים המתים להחיות
 ופתח ואמר צדוך מחיה המחיה, ואמר מחיה
 מחיה ברחמים רבים על תחיות המחיה שחיו
 ישראל כששמעו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה,
 ולכן הזכירו חמנים מפי הגבורה כאן על דבר
 תחיות המחיה שהיא בגבורה כמו שזכר, ולא
 אמרו מפי הקב"ה שמעטם, ואמר קודם מכלל
 חיים בחסד על כ"ו דורות שמצדיות העולם ויד
 משה שניתנה הסורה על ידו שמתקיים העולם
 בחסדו ית', כמו שדרשו על סני כ"ו כי לעולם
 חסדו, ובסך לו מחיה מחיה ברחמים רבים,
 אחר שכלכל חיים בחסד שהם כ"ו דורות שהיה
 המחיה בנתינת הסורה כנזכר, ועל ידי נתינת

פרק המשה וחמשים

יען כי קצרה הוד מלהביא ראיות כל הדרך מן
 השכל והחוש על שרש החמיה, כי אין כח
 השכל והחוש שמינים לדבר על הדברים העמידים,
 אלא ירכין בראיות הקבלה מן הסורה ומן הבריאים
 ומן הכתובים ומדברי רז"ל על צירור עיקר זה :
 בפרק

לתחיית המתים מה"ת ואיש אל משפחתו תשוב, אשרי יושבי ציחק עוד והללוך סלס הללוך לא נאמר לאלה והללוך מכאן לתחיית המתים מה"ת, אמר ריב"ל כל האומר שירה צעוה"ז זוכה ואומר לעו"ב שנאמר עוד והללוך סלס הללוך לא נאמר וכו', ח"ר יוחנן מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר קול לופיך וגו' ריגנו לא נאמר אלא ירגנו מכאן לתחיית המתים מן התורה, ח"ר יוחנן עתידין כל הנביאים לומר שירה בקול אחד שנאמר קול לופיך נשאו קול וגו', אמר רבא מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ימי רחובן ואל ימות וגו', רבינא אמר מהכא ורביס מישני ארמא עפר יקינו וגו', רב חשי אמר מהכא ואתה לך לקץ ותמות וגו', אמר ר' יאשיה מאי דכתיב שאל ועולר רחם וגו' מה רחם מכניס ומוליד אף שאל מכניס ומוליד והלא ק"ו ומה רחם שמתניסם צו בחשי מולידין ממנו בקולי שאל מכניסין צו בקולי קולות, שבונין על המא, ח"ט דין שמוציאין ממנו בקולי קולות, בתקיעת שופר גדול, תנא דבי אליהו לדיקים שעמיד הקב"ה להחיותן אינן חוזרין לעשב שנאמר והיה הגשאר בציון וגו' מה קדוש לעולם קיים אף סס לעולם קיימים? גר"א"ה כי מה שאתם צרוב בראיות מניין לתחיית המתים מה"ת וחזרו לומר מכאן לתחיית המתים מה"ת, הוא שלא לבד היא התחייה לאהרן או למשה או לאבות ולדיקים ציו"א בהם, אלא היא גם כן לכלל כל ישראל הבינוניים שאינם רשעים, ולכן אמרו מכאן לתחיית המתים מה"ת לכל ישראל:

עוד אני אומר כמו ששנר השמות ועו"ב לא נזכר בפירוש בצורה כן תחיית המתים לא נזכר בפירוש, כי אין דרכה של תורה ליעד בפירוש על השנר העמיד לאלה ברמז, ולכן השנו הכתמים ז"ל רמז לתחיית המתים המקובלת להם, ואמרו מנין לתחיית המתים איז רמז מן התורה שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ס' לאהרן וגו', וזס הכתוב אין צו הכרה שירמזו לתחיית המתים, וכמו שאמר התנא דבי ר' ישמעאל מה אהרן חדר וכו', ואף לרבדי ר' יוחנן לא צא הכתוב אלא להודיענו שיחזו בתרומה לאהרן, גם כי אי אפשר ליתנס לו בדרך ישראל אלא אמר שיחיה עיקר הכתוב לא צא אלא שיחיה סתרום, ולכן אמר מכאן לתחיית המתים מה"ת, שאם בכניסתם לדרך כשתחייבו בתרומה סיה מי אהרן בגלגול מחילות לא"י לא היינו לומדים מכאן לתחיית המתים, שהיעוד לא סיה אלא לו לבדו, אבל אמר שראינו שלא נתקיים לאהרן עדיין נתינת התרומה נאמת וגלגול מכאן לתחיית המתים מן התורה, כי בזמן התחייה הכוללת יחיה סוף ויתנו לו תרומה, וכן באבות שכתוב לתת להם ולא לכם שהיה נראה שהאבות יקומו בזמן נתינת הארץ ולא קמו אז, מכאן לתחיית המתים לכל ישראל מן התורה בי אי יקומו ויחיו ס

בפרק חלק ח"ר יוחנן מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר ונתתם ממנו את תרומת ס' לאהרן הכהן וכו' אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לא"י אלא מלמד שעמיד לחיות וכו' מכאן לתחיית המתים מן התורה, דבי רבי ישמעאל תנא מה אהרן חדר וכו', דהא דכתיב לאהרן לאו לאסכי אהא, ר' סימאי אומר מנין לתחיית המתים מן התורה שנאמר וגם הקימותו את בריתי אתם לתת להם, לכם לא נאמר אלא להם מכאן ראה לתחיית המתים מן התורה, שאלו דזוקין לר"ג מנין שהקב"ה מחיה מתים אמר להם מן התורה מן הנביאים ומן הכתובים ולא קבלו ממנו, מן התורה סקך שוכב עם אבותיך וקס, מן הנביאים יחיו מתוך וגו', מן הכתובים דכתיב וחך כיון הטוב וגו' דובב שפתי ישיים וגו', ובגולה איתא פירכא עד שאמר להם מקרא זס אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה, וי"א מן המקרא סיה אמר להם ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום פשיעא דחיים כולכם אלא חשי' שכולם מתים וכו' אתם חיים מה היום כולכם קיימים אף לעו"ב כולכם קיימים, שאלו רומיים את ר"י צן חנייה מנין שהקב"ה מחיה מתים יודע מה שעמיד להיות ח"ל תרווייהו מן המקרא סיה סקך שוכב עם אבותיך וקס וגו', ודילמא וקס העם סיה זונה, אמר להם נקוטו מיהא פלגא בידייכו, ח"ר יוחנן משום רבי שמעון צן יוחאי מנין שהקב"ס מחיה מתים יודע מה שעמיד להיות שנאמר סקך שוכב עם אבותיך וקס סיה זונה, תניא אמר רבי אלעזר בר' ורסי דבבר זס יציפו ספרי כותיים סהו אומרים אין תחיית המתים מן התורה אמר להם זיפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום וכו' סיה הוא אומר הכרת הכרת הנפש סיה"ה עונה צה הכרת הכרת צעוה"ז עונה צה לאותיות לאו לעולם סיה וגו', שאלה קלופטרא מלכתא את רבי מאיר אמרם ידענא דחיי כעבי דכתיב ויילינו מעיר וגו' אלא כשהן עומדין עומדים בצבוסיהן או ערומים אמר להם ק"ו מחשה וכו', ח"ל קיסר לר"ג אמריו דשכבי חיי הא סוו עפרא וכו' אמרם ליה ברתיה שבקיס וכו' מן היום לר מן הטיו לא כ"ס, דבי רבי ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכונתו וכו', אמר ליה סיה אפיקורוס לר' אמריו דשכבי חיי הא סוו עפרא וכו', תשל למס"ד לתלך שאמר לעבדיו צנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ואין עפר וכו', אמר גביסא צן פסיסא וכו' דלא סוו סוו דסוו לא כל שכן, אני אמית ואחיה מחלתי ואני ארפת מכאן שטבס לאומרים אין תחיית המתים מה"ת, תניא אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מה"ת שנאמר אז יסיר משה שר לא נאמר וכו' אלא יסיר מכאן לתחיית המתים מן התורה, כיו"א דבבר אז יבסע יהושע וגו', אמר רבי יהושע צן לוי מנין

הם בראש כל ישראל :

וכן נרמז ברמז התחיה מאהרן, אחד מהסבות הנזכר למעלה בתחיה, והוא סבת קיום המלוכה אשר לא היה בכח הדיקים לקיימם בתחיה כי בראו לידם ולא הניעו לכלל קיומם, כמלות הרמות ומעשרות אשר לא קיים אהרן קדוש ה' מלות החילתם בעברה לסבה שלא נתייב עדיין בזמנו עד בואם לארץ ובסבת מי מריבה גוע אהרן חוץ לארץ, ולכן יקום בזמן התחיה לקיים מלוכה זו ככל המלוכה החלויה בארץ, וכן כל מי שלא זכה לקיים מלוכה שלא הניע לכלל קיומה בזמן תחית המתיים יקיימנה, וכמו שזכר למעלה: וכן נרמז ברמז התחיה מן האבות שכתוב לתת להם ולא לכם, כבה אחרת מהסבות הנזכרים למעלה, והוא חיבור כל ישראל יחד מזמן האבות הקדושים אשר קיימו כל ההורה כולה בא"י קודם שימנה עד זמן התחיה יהיו שם אחד לעבודת האל ית', ויעלה שכם לאין קץ, כי אין דומה מועטין שכל דור ודור העושים את המלוכה למרובי של כל הדורות מאבדכם אבינו ועד זמן התחיה שימחברו כולם חיל גדול אשר לא יהיה כמוהו שעולם להתפלל לאל יחד כולם מואהבה אבות ובינים ובני בינים, ויקיימו מלוותיו כולם יחד, ולא יהיה שום מניעה לקיום שום מלוכה לשום אדם דרך פרט ודרך כלל כנזכר, ולכן אמרו לכם לא נאמר אע"פ שלכם נחקים שימנה לכם, ואמר לכם שלא נחקים עדיין, מכאן לתחית המתיים מן התורה "מזמן האבות עד זמן התחיה כדי שיהיו אהודם אחת לעבוד ה' כמו שנזכר :

וְבָאָה שְׂאֵלוּ לְרַבִּי יֵהוּעָה בֶן חַנְיָה מִיָּן שֶׁהֲקֵבִיא מַחְיָה הַמַּתִּים וְיִוּדַע מַה שֶׁעָתִיד לְהִיֵּית, לֹא שָׂאָלוּ מִיָּין תַּחֲיִית הַמַּתִּים כְּמוֹ שֶׁשָּׂאָלוּ אַחֲרַיִם אֵלֶּה מִיָּין שֶׁהֲקֵבִיא מַחְיָה מַתִּים, הַכּוּוֹנֵה כִּי עֵינֵי הַמַּתִּים יֹאִירָה בְּחַה מַלְךְ גְּמוּל הָאֵדָם בְּמַעֲשָׂיו, כִּי אַע"פ שִׁילָק הָאֵדָם וְיִטִּיב תַּפְעֵלוֹ דִּי לֹא בְּשֹׁכֵר גַּן עֵדֵן וְעוֹלָם הַנְּשֻׁמָּה וְלֹא הַשִּׁינָה יֵד לְדַקְחוּ לְשֹׁכֵר תַּחֲיִית הַמַּתִּים, וְלֹכֵן שָׂאָלוּ מִיָּין שֶׁהֲקֵבִיא בְּחַסְדּוֹ וְטוֹבוֹ מַחְיָה הַמַּתִּים בְּלִי תַּנְמוּל הָאֵדָם, כִּי כֹל מַה שִׁיטְטִיב הָאֵדָם בְּעוֹשֵׂי"ל לֹא שִׁינָה בִּן לַעֲנֵינן תַּחֲיָית אִם לֹא בְּחַסְדּוֹ יִתְבַּרְךְ, וְכֵן שָׂאָלוּ מִיָּין שִׁיִּוּעַ מַה שֶׁעָתִיד לְהִיֵּית, כִּי אִם יִהְיֶה יוּדַע מַה שֶׁעָתִיד לְהִיֵּית וְיֹאֵר רִיעַ מַעֲלֵי הַדּוֹרוֹת הַעֲתִידִים לֹא יִסְכִּים עִל הַתַּחֲיָיה, וְשָׂאָלוּ לֵהֵם מִן הַכְּתוּב וְהוּא אֶחָד מִן הַכְּתוּבִים שֶׁאֵין לֵהֵם הַכְּרַע עַל וָקָם אִם הוּא חוֹר לְרֵאשׁ הַכְּתוּב אוֹ לְסוּפוֹ אוֹ יִהְיֶה מִשְׁמַע לְרֵאשׁוֹ וְסוּפוֹ, וְיִהְיֶה הַכּוּוֹנֵה כִּי גַם שִׁיִּוּעַ הַקְּבָ"ה מַה שֶׁעָתִיד לְהִיֵּית בְּרִיעַ מַעֲלֵי הַדּוֹרוֹת הַעֲתִידִים עַכ"ל יִקוּם מִעַפֵּר לְכַשְׂרִים שְׂבָהֵם, וְהֵם אִמְרוּ וְדִילְמָה וָקָם הַעַם הַזֶּה וְזָנָה, כִּי רַחֵם לִוְמֵר הֵיךְ שׂוֹכֵב עַם אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל לְבָבוֹם אֶחָד שֶׁעָלָה וְנִכְנַע הָאֲבוֹת בְּלִי תַּחֲיָיה מַלְךְ כִּי יִקוּם הַעַם הַזֶּה וְזָנָה, וְלֹא הַשִּׁיב לֵהֵם נְקוּמוֹ מִיֵּהָ פְלַגָּא בְּיָדֵיכֶם, כְּלוֹמֵר

ידיעת העמידות שידע דורות הבאים ולא ימשך מזה כי לא תהיה תחיה לכשרים, ומה שאמר הכתוב הֵיךְ שׂוֹכֵב עִם אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל וְאֶחָד שֶׁעָלָה וְנִכְנַע מִיָּין שֶׁהֲקֵבִיא מַחְיָה מַתִּים יוּדַע וְכו', דְּכַתִּיב אֵיךְ שׂוֹכֵב וָקָם וְגו', לִמַּד מִיָּין דְּבָרִים מִכְּתוּב זֶה וְלֹא חֶשֶׁשׁ לִמַּה שֶׁהֲקֵסוּ וְדִילְמָה וְכו', וְרַבִּי אֲלֵעָזָר בְּר' יוֹסֵי אָמַר דְּדָבָר זֶה זְיוּפוֹ סְפָרֵי כּוֹתִים וְכו', דְּכַתִּיב הַכְּרַת תְּכַרַת בְּעוֹשֵׂי"ל, וְהַכְּפֵל כְּלַשׁוֹן בְּגֵי אֵדָם, מֵאִי עוֹנֵה בָּהּ לֹא לְעוֹשֵׂי"ל אֲלֵמָה יֵשׁ תַּחֲיִית הַמַּתִּים מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁנֶּפֶשׁ יוֹ"ל, וְהַשְּׂמֵעוֹת עוֹנֵה בָּהּ כֵּן הוּא עוֹנֵה, שֶׁל נֶפֶשׁ הוּא יִהְיֶה בְּסָ כְּלוֹמֵר בְּעֵלְמָה בְּלִי שֶׁתַּחֲבָר עוֹד לְגוֹף שְׂהוּא תַּחֲיִית הַמַּתִּים, אֲלֵמָה דְּלִכְ"ע יֵשׁ תַּחֲיִית הַמַּתִּים : וְבָאָה שִׁיִּדְעָה קְלוּפֵטְרָא לְשַׁכְּבֵי חַיִּי מִדְּכַתִּיב וְיִילָוּ מַעִיר, הֵיינו מִשׁוֹם דְּאִירֵי הַסֵּם כֹּל הַמְזוּמוֹר בְּמִלְךְ הַמַּשִּׁיחַ דְּכַתִּיב בִּיּוֹס וְיִרַד מִיּוֹם עַד יוֹם זֶה וְכו' לְפָטְרוֹ יִכְרַעוּ לְיִים מַלְכֵי תְּרַשִׁישׁ וְגו' וְיִשְׁתַּחֲוּ לּוֹ כֹּל מַלְכֵי וְגו', בְּלִי כְּלֵי מַלְחָמָה וְכֵלֵי הַרְיָגָת אֱלוֹ לְאֱלוֹ, וְכֹזֵה יִתְרָבוּ וְיִפְרֹוּ בְּאֵי עוֹלָם כִּי לֹא יוֹמַת אִישׁ שְׂלֹא פְסַת וְיִטְוּוּ וְיִזְרְעוּ וְיִקְלָפוּ וְיִאֲכֹלוּ לְרוּב, עַד כִּי יִהְיֶה בְּתוֹךְ בְּרֵאשׁ הַרִים יִרְעַשׁ כֻּלְכֻנּוֹן פְּרִי, וְאֵין וְיִי שִׁינָה יֵדוּ לִמַּה שֶׁאֵינוֹ שְׂלֹא אוֹ דֶּרֶךְ נֵם יִהִי פְסַת בְּר' וְגו' יִרְעַשׁ וְגו' וְיִילָוּ מַעִיר הַאֲנָשִׁים כְּעַשׂ הָאֶרֶץ, שֶׁאִם ר"ל יִילָוּ הַסִּירוֹת וְהַלְמַחִים הָרִי כַּחַב לְמַעֲלָה פְסַת בְּר' וְפָרִי, וְגַם לֹא יִהְיֶה לוֹ לִוְמֵר מַעִיר כִּי אֵין הַעֲשֵׂב לֶךְ בְּעִיר אֵלֶּה בְּשָׂדֵה, אֲלֵּה הַכּוּוֹנֵה כִּי אֶחָד שִׁיטָה פְסַת בְּר' מוֹכֵן וְיִרְעַשׁ כֻּלְכֻנּוֹן לְרִיבּוּיוֹ וְטוֹבוֹ אוֹ יִילָוּ מַעִיר הַמַּתִּים, כְּמוֹ הַעֲשֵׂב שְׂעוּלָה מִתַּחַת הָאֶרֶץ אַחֵר שֶׁנִּקְבָּר וְנִתְעַפֵּשׂ הַיּוֹעַ, דּוּמָה לִמַּה שֶׁהִים קוֹדֵם הַבְּרִיאָה שֶׁנִּבְרָא אֲדָם"ר שִׁהִי כֹל הַעוֹלָם כְּשֶׁלֵּתן עֵרֹךְ לְפָטְרוֹ שֶׁנִּבְרָא כֹּל מִיָּין לְמַחְיָה וְשִׂאִים וְכַע"ל, וְשָׂאָלוּ אִם עוֹמְדִים עַרְוּמִים כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּתַחֲלִית הַבְּרִיאָה שֶׁהָיוּ עַרְוּמִים הָאֵדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְכַסְּפוּ אוֹ יַעֲמְדוּ בְּלְבוּשֵׁיהֶם, הַכּוּוֹנֵה אִם יַעֲמְדוּ בְּלִי יֵלֵךְ הַרְעָה נְשִׁטָּים וְעַרְוּמִים מִמֵּנוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּתַחֲלִית הַבְּרִיאָה אוֹ יִטְרַכּוּ לְבָבוֹם שִׁיטָה לֵהֵם יֵלֵךְ הַרְעָה, כְּמוֹ שֶׁקָּרָא אֲלֵדָם וְאִשְׁתּוֹ אַחֵר מַעֲשֵׂה הַחַטָּא שִׁדְעוּ כִּי עַרְוּמִים הֵם וְחַפְרוּ עֲלֵיהֶם עֲלֵה תֹאנֵה וְיַעֲשׂוּ לֵהֵם מַגְדוֹת, וְהַשִּׁיב ר' מֵאִיר ק"ו מַחֲסָה שֶׁנִּקְבְּרָה עַרְוֹמָה וְיִוֹאֵה בְּכַמֵּה לְבוּשִׁים לְדִיקוּם שֶׁהֵם נִקְבְּרִים בְּלְבוּשֵׁיהֶם וְכַסְוִיתוּהֶם עַלִּי"ל, הַכּוּוֹנֵה כִּי הַיּוֹתֵם נִקְבְּרִים בְּלְבוּשֵׁיהֶם מוֹרָה כִּי בְּלִדְקָתָם גְּבַר יֵלֵךְ הַטּוֹב עַל הַרַע וְכַסָּה אִתּוֹ, וְכֹזֵה יִהְיֶה לוֹ שֶׁכֵּר טוֹב עַתָּה בְּתַחֲתוֹ בְּהִיּוֹתוֹ זָכֵה לְנִ"ע וְלִשְׂכַר עוֹלָם הַנְּשֻׁמָּה, וְקִיּוּמָהּ בְּלְבוּשׁ יוֹרֵה ג"כ עַל זֶה כִּי בְּזָכוֹת מַה שֶׁנָּתַתְּ אֵת הַיֵּלֵא"ר בְּעוֹשֵׂי"ל וְכַסְפוֹ תַּחֲתוֹ זָכֵה לְהַחֲיָיה כְּלַבּוֹשׁ שֶׁהֵיךְ אֵדָם הַרְאֵשׁוֹן לְבָבוֹם אַחֵר שֶׁעָלָה וְנִכְנַע לִיָּדֵךְ אֵדָם וְנִתְבָּלֵם בְּעֵלְמָה תֹאנָה, וְשֶׁ בְּחַשְׁבָּה כְּמוֹ פְרִי הַתֹּאנֵה כִּי הוּא קְרוּב לְהַתְעַפֵּשׂ מִשְׁאֵר הַסִּירוֹת

הפירות ויש לו רפואה קרוב לעיפושו לשעתו וליבשו כדי שיתקיים זמן רב:

עוד טבל לפרש כי מה שידעה היא דשכבי מיי, אם הכתוב, הוא מפני שלא נאמר ויילך מעיר עפש הארץ אלא ויילך אלא נאמר עפש הארץ, והם האנשים שהזכיר בתחלה במעלת מלכות מלך המשיח שיסתמו לו כל מלכים ויעבדוהו כל גוים, ושאלה אם יעמדו ערומים כמו העשב, או יהיו למיון העשב כמו שהיא מוכנת למה שהיא, כן ילאו האנשים בתחיה מוכנים בלבושים לא יחסר כל בהם, וכוונת השאלה אם כבר קבלו הדיקים הקמים בתחיה כל שכן פרי מעשיהם בנן עדן וילאו ערומים, שילעזרו עתה בתחיה לחזור ולזכות בחורה ובמעשים טובים מחדש, או לא הושלם שכן מעשיהם הטובים בשכר נן עדן אלא שגודל לבושים במלבושי המלכות אשר עשו קודם שמתו והם חיים עתה לקבל תשלום שכרם בעולם התחיה, והשיב לה ר' מאיר ק"ו מחטה שנקברה ערומה וילאה בזמה קליפות לדיקים שנקברים בלבוש חיטו דין שיקומו בלבוש, כלומר כי שכן מעשיהם הטובים אשר עשו בהיותם בגוף וכפש לא נשלם בעידון הנשמה בנן עדן אלא הם שמורים לקיבול שכר גם בעולם התחיה, וזו היא הוראת המלבושים שקמים בהם והם המעשים הטובים, וגם כי ענין המלבושים היא על הוראה ורמז מה שמורים המלבושים כפי כל מה שחיי בהוונת, עם זה לא מעשה עבודה האחד יכריעם ג"כ לבושה שיקומו בלבושים ממש והם התכריכין אשר נקברו בהם, כי לא יבצר מידו מזמה בזכות דקת הדיקים שיעשה גם ג"כ בלבושים שיחזרו כמו שהיו בזמן הקבורה, גם כי נרקבו כבר ונעשו בעשר תיחוח, כדי שלא יהיו הדיקים בושים זה מזה ביהותם ערומים:

ולזה נראה לי שאין ראוי לעשות תכריכין מלמר או משי אלא מפשתן או למר גפן דברים הנדלים מן הארץ, כיון שגדלו פגם אחד מן הארץ נקל אחת צבינו ית' שידגלו פעם אחת לכבוד ולקבל שומרי מוציאי ועדומיו, ולא ילעזר שיעשה גם בתוך גם על דבר המעולם לא גדל מן הארץ ונרקב ונתעפש שיתחדש ויתגדל מן הארץ וישבו חדש כבתחלה, כי חולי לא יספיק זכות כל לדיק לשיעשה הנם כפול גם בתוך גם: ובהו שאמר קיסר לר"ג אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרה וכו' אמרה ליה ברתיה לר"ג שצקיה ואנא אהדרנא ליה, א"ל שני יולדים היו בעירנו אחד יולר מן המים ואחד מן הטעם אי זה מכן משובח אמר לה זה שיוילר מן המים אמרה ליה מן המים לר מן הטעם לא כ"ש, כוונת הקיסר שלא היה נקרא תחיה הממית כיון שחיו כבר עפר ומה שיבוא מן העפר הוא ברירה חדשה כמו ברירה חדש הראשון עפר מן האדמה ואין זה תחיה במה עלתנו שמה, והשיבה בתו במשל הב' שחין

יולדים, כי יולדה מן המים יולדה האדם מטיפת אביו, ויולדה מן הטעם היא תחיה המתים, לא אמרה יולדה מן העפר כמ שאמר אביה אלא מן הטעם והוא עירוב המים עם העפר, והכוונה לומר כי יש האדם יותר להחיות את המת שכבר היה חי מילידת האדם בתחלת בריאתו ומילידתו בטבע ע"י זכר ונקבה, כי זה טעם מן העפר לבדו וזה מן המים לבדם וזה מן המים והעפר והוא הטעם, כלומר מן ההכנה שהיתה לאדם הראשון שנברא מן העפר ומן ההכנה של כל אדם שנבראו מן המים בהתחבר ב' ההכנות יהיה יותר נקל להיות נולד מן העפר, כי זה העפר יש לו הכנה מהעפר הראשון ומהמים שהם הורע והרי הוא כטעם: ד"ב ר' ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכוכית שעמלן ברומ של בשר ודם ואם נשברו יש להם תקנה להחיות ולחזור ולעשות מהן כלי, בשר ודם שנבראו של הקב"ה עאכ"כ. האי תנא דבי רבי ישמעאל ייחס זכות התחיה אל הנשמה אשר נופחה באלם מאתו ית', והשיב לשאלת הקיסר כי אע"פ שיעשה עפר כיון שאותו עפר בא מכח האדם שנופחה בו נשמת רוח אלהים חיים ומלך עולם ברומ שנשאר חי וקיים מכין האל ית' את הגוף שנעשה עפר לשיחזור למה שהיה, ק"ו מכלי זכוכית אשר נעשה בהפחת רוח הזוג והרוח הלק לו ובשאר הכלי שלם, ואם נשבר יכול האומן לחזור ולהתקן אותו ולעשותו כלי בתחלה בנפיהו אליו כבתחלה, הלאם שנעשה מקודם ברומה ית' ונתקיים הרוח בו כל ימי חייו, וכשנפסד ברומה עפר עדיין הרוח חי וקיים כי הוא מתחת כסא כבודו עאכ"כ שיהיה מוכן הרוח הקיים לחזור אל גוף האדם אשר היה בו ובכחו ישוב העפר להיות אדם כמו שהיה מקודם:

א"ל ההוא אפיקורוס לרבי אמר תחיהו דשכבי חיי הא הוו עפרה וכו', א"ל מלה"ד למלך שאמר לעבדיו בנן לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ואין עפר ובנו אותם למים נפל א"ל חזרו ובנו אותם במקום שיש עפר ומים א"ל אין אפר וכו' כנס עליהם וכו' עכשיו שיש מים ועפר עאכ"כ. הנה פשט השו"ב זה הוא מה שאמר חז"ל מה דלא היה הוה מה דהוה לא כ"ש, והנמשל הוא שאם ברא את העולם כולו מתאו והוא יש מאין איך לא יברא אותו מים, וכן יחזור ויחיה את האדם מן העפר אשר נשאר מגופו, ועוד יש לו כוונה בתשובה זו וכו' דומה למשל שבנו פלטרין במקום שאין מים ואין עפר וא"ל לבנין בלעד, אלא שלא היו שם במקום בנין הפלטרין והולרכו להביאם ממקום אחר, וכ"כ כשיש מים ועפר במקום אשר בו יבנה הפלטרין שיהיה נקל, ולכן כעם עליהם, והנמשל הוא על האדם הראשון אשר נברא ונולד עפר מן האדמה ממה שנאמר עליו מזבח אדמה העשה לי, ונתפשט בריאתו והולדתו ורעו בכל מקומות שישוב אשר לא נולד מעפרם, והוא דומה למשל במקום שאין

ש'אין צו מים ועפר, וכ"כ אחר מיתת האדם ונשמה
 עפר שיכול לחזור ולהיות נוזל מן העפר ההוא
 המאוי לכל אחד במקום מתייתו, דומה למשל שבינו
 פלטניו במקום שיש בו מים ועפר :
 א"ל ההוא אפיקורוס לגביהא צן פסיסא ווי לכוון
 חייביא דאמריהו מתי חיון דהיי מייתי
 דמייתי חיון ח"ל ווי לכוון חייביא כי דלא הוו
 אור דסוו לא כ"ש, כוונת האפיקורוס שאין לדיק
 בצדק אשר יתעשה טוב ולא יתעורר ואיך בחטאו אמת
 אין יחזור ליתום חס מת מפני החטא, ולכן קרא
 אותם חייביא כי מלד היוחס חוטאים מהו ולכן
 לא יחיו, ונביאה השיב לו חס בלא שום זכות
 שקדם ללדת להיות נוזל חסרי לא היה לו הויה
 אפ"ה נוזל בחסדו ית' כ"ש כשטלר, וגם כי חטא
 זכה ברוח מעשו, ולכן ראו לזכות לתחיה כי
 כבר קדם לו זכות בקיום התורה ומצוות ואם
 חטא שב בחטובה קודם מותו, ואמר לו ווי לכוון
 חייביא כלומר חס החייבים והחוטאים שבצע
 מלות בני נח שאין חס מקיימים אותם ואין חס
 חוזרים בחטובה, ולכן לא יהיה לכס מחיה, וע"ז
 חזר האפיקורוס ואמר לו חייביא קרית לן שלא
 כשחקק עמכם בחייה פשיענא לעקמומיתך וכו' :
 אג"י אמת ואחיה ממלתי ואני ארפא מכהן חטובה
 לאומרים אין חייית המתים מן התורה,
 הנה בכתוב זה הוא מבוזר ענין החיית המתים
 שאמר אני אמת ואחיה את מי שאמת, דומה
 למלחתי ואני ארפא למי שמלחתי, ולכן אמר מכהן
 חטובה לאומר אין חייית המתים מן התורה, כי
 מכל הראיות שהביא למעלה ואמר מכהן לחיית
 המתים מן התורה הוא צדק דרש ודק רמו ואין
 משם קושיא למכחש ואומר כי אין חייית המתים
 מן התורה, אבל משה הכתוב יש קושיא והחטובה
 למי שאומר כן, ומפני כי המיתה היתה ההחיה כי
 המיתה היא בשעת כעס והחחיה היא בשעת רצון
 ונראה שיש שינוי בהש"ת, לכן אמר ראו עשה
 כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמת
 ואחיה אין בי שינוי אש"פ שאני ממת פעם אחת
 ומחיה פעם אחרת כי את הכל אני עושה יפה
 צעמו עמ ללדת ועמ למות, כי העת והזמן גורם
 לכל דבר, וראינו כי ממלכת התורה לה הוזכר
 מלה את עד המבול שכתוב בו ואני הנני מביא
 את המבול מים על הארץ, ואמר ייאת נח מן
 התיבה כחוב ואני הנני מקדם את צדיקי אהבם,
 לכן אמר ראו עשה כי אני אני הוא בשתי פעמים
 שאמרת ואני אני בהצאת המבול ואני בהקמת
 צדיקי שלא יהיה עוד מבול, אני הוא בזה וזה
 ואין בי שינוי, ועל ידי השני שהוא הקמת הברית
 לעתיד אמר ואין אלהים עמדי, כלומר כי בזה
 שאני השני אין בו שום מדת הדין אש"פ כמחוב
 ששניהם בחטא ויאמר אלהים לנח ונו', ואפשר
 ג"כ לפרשו על השנים ואין אלהים עמדי אפילו
 במלת ואני הראשון, כי חס היה המבול במדת

הדין נגמור לא היה לעולם שארית מנה וציון :
 עוד ירמזו ראו עשה כי אני אני הוא לא אבררם
 שאמר לו אני ה' אשר הולאתיך מאור כשדים
 לתת לך ונו', אני אל שדי ההולך לפני והים
 המים והאגם צדיקי ציון וציון ונו' ונחתי לך
 ולזרעך אחריו את ארץ מגוריך ונו', כי מה שאמר
 אני בשני הכתובים הוא מפני שהים מיעד דבר
 ירושת הארץ לעתיד והים מצטייה כי צודאי כן
 יהיה כיון שיעוד מנתו שהוא כמי שהצטיי דבר
 לחצירו ואומר לו אני הוא המבטיח צום כדי
 שיאמין, וכן אמר האל ית' אני ה' אשר ונו' לתת
 לך את הארץ, וכן צאי האמר, וכמו שאמר הכתוב
 כי אני הוא המדבר הנני, כלומר בהיות אני
 המדבר הדבר הוא טובן ומזומן, וזהו לשון הנני,
 ואמר ואין אלהים עמדי כי כולם כאמר אני ה'
 וכשאמר אני אל שדי אמר קודם וירא אליו ה',
 ומפני שאמר במשה רבינו עשה תראה ודרשו ז"ל
 אבל במלחמת ל"א מלכים לא תראה, וכן עשה
 תראה היקרך דברי ונו', אמר לישראל עתה שהיו
 מוכנים לכנס לארץ ראו עתה מה שאמרת שלא
 יראה משה את מלחמת ל"א מלכים שהגיע הזמן
 עשה אתם תראו כי אני אני הוא שהבטחתי אתכם
 בלשון זה, ואני אמת את המלכים והת עמם
 ואחיה אהבם, ממלתי אותם וארפא אתכם ואין
 מידי מליץ, כי השנים שלהם אני אפיל אותם קודם
 ולאח"כ אפיל אותם ולא יוכלו להצילם מידי :
 ולענין החיית המתים שנאמר צום הכתוב נמשך
 אחר מלב וצמינו ונו', אמר ראו עתה אחר כל
 אלו הזמנים העוברים וקרה לכס מה שאמר צענין
 ואין מי שיקום ויעזובם ויהיה עליכם סברה,
 תכירו עתה כי אני אני הוא, אני הוא שהייתי
 מקודם ואני הוא בכל הזמנים שהייתם חושבים
 לעבוד ע"ז ולשחות יין כשיכס, עתה תראו כי אין
 אלהים ממלם עמדי אלא אני לבדי, אני אמת
 ואחיה ואחר התחיה שיקמו כמו שהיו בזמנם
 שמלחתי אותם ביוחס בייבי אני ארפאם ואין
 מידי מליץ לחזור ולהמית הרשעים שאינם זוכים
 לתחיה, ולא קמו אלא כדי שיראו ויחזו ויבטחו
 קנאת עתה :
 אב"ר רבי מאיר מנין לתחיה המתים מן התורה
 שנאמר אז ישיר שר לא נאמר אלא ישיר
 מכהן לחיית המתים מן התורה מה שדייק ר"מ
 ממה שאמר ישיר ולא שר, הוא מפני שמלה אז
 רומזת זמן העתיד הירדע, ולזה לא נוכל לומר כי
 אז זה יורה לעתיד על שירת הבאר או על שירת
 האזינו, כי יאנו זמן ידוע, ובשירת הבאר ג"כ
 אמר ישיר ולא שר, ולכן לריבין אנו לומר כי אז
 ישיר הוא לעתיד לבא הנזכר בצדיקים ביום הסוף
 יהיה ס' אחד ושמו אחד, וכיוצא באלו הפסוקים
 שנאמר בהם ביום הסוף שהוא מורה על זמן
 התחיה, והענין הוא כי מה שאמר שר לא נאמר
 אלא

אלה יסיר, כבר הוא ידוע ששר שירת הים זו הנזכר, אלה רנום לומר שר לבד כפי שעה לא נאמר אלה יסיר להורות כי גם לעתיד יסיר כמו ששר עתה יסיר זו בתשועת ישראל קני יסיר להם שירת חדשה בתחית המתיים, וזכו מפני בזמן השועה זו כרמו למשה שלא יכנס לארץ כמו שנאמר לו עתה תראה וגו' נחשבר עתה שיסיר לעתיד באל' בזמן הסתייה, שיחה הוא וכל דור המדבר בזכותו כמו שדרשו חז"ל ויכנסו לארץ, ונס כי אין תחיה אלה באל' ומתי ח"ל יתערו בגלגול מחילות לבוא עולמות יבשות לא' ולחיות שם, נראה כי יש לנו מקום לומר כי משה רבינו ע"ה דוד המדבר יהיו במקום אשר נקברו בו ויעלו לא', וזה מפני שישו כבר עולים לא' בדרך מלוו והספיקים חז"ל המרגלים ונגזר עליהם במדבר הזה יתמו ונס ימותו, ולכן ראוי שיעלמו דרך מלכות שיחיו במקום אשר הם מתו ויעלו כמו שהיה כוונתם מהחלה, וכ"ש מרע"ה שנתאה לקיום מלות עלייה לא' לקיום מלות שבה, שהוא ראוי שתקיים מהשבתו בפועל ויקיים מלות העלייה לא' בגוף ובנפש הוא וכל דורו, וכן אפשר לומר בכל הלידקים אשר היו עולים בדרך מלכות לא' ובה עמם בדרך ומחו, בפרט אם היה היתה מחמת אונם הדרך, גם כי שלוחי מלכות אינם יוזקים וכו', היבט דשכיח אונם שאני, וכיון שכונתם היתה לעלות לא' ושמו לדרך מלוו פעמיהם לא יקפח האל ית' שכרם ויחיו שם במקום שנקברו ויעלו ופס לא' ויקיימו מלות העלייה, כיון שהתחילו ובה לא יגמור בעדם שיעלמום, ויש ראה לזה ממתי יחזקאל שהיה אוחם בצקעת דורא והלכו לא' ובשאו נשים וכו', עמד רבי יהודה בן בריהא על רגליו ואמר אני מצני בניהם וכו', ואמר רב אלו בני אדם שמתו לקן וטעו שנאמר ובני אפרים שותלים וגו' הרי שמיו בח"ל ועלו אח"כ לא', והוא מפני שהיו עולים לא' ומתו בדרך מלוו לרב שאמר שהיו בני אפרים שמתו וטעו, והיו עולים לא' רבא הקב"ה לזכותם שיגמרו המלוו שהתחילו, ואז"ל במשה ודור המדבר שהוא ראוי שיחיו במקום אשר נקברו בו כדי שיגמרו מלכותם אשר התחילו לעלות לא', ואז יסיר משה ובני ישראל שהם דור המדבר אשר שוררו עמו שירת הים יסוררו עתה שירה חדשה לשנתחדש העולם בתחית המתיים ולהם נאה לבורר באל' כי היו מוכנים ליכנס אליה ולא ככנסו אז, ועתה נתיקם היעוד שנתיעד לאלו שהיו יולאי מלכים שנאמר להם לכן אמרו לבני ישראל אני ה' והולאתי אהכם וגו' ובאתי אהכם אל הארץ וגו' ונתתי אותם להם כגם מרשה אני ה' נאמן לשלם, כאן רמו לם כי שם שלא יתיקם להם כניסה לארץ כי אט לבניהם בפעם הזאת, יתיקם להם בזמן תחית המתיים שיחיו ויעלו ויירשו את הארץ, וזהו אני ה' נאמן גם כי יתחבר הזמן לא יעבור אשר לא יבואו ויכנסו לא',

ולכן יסוררו גם כמו שנזכר, ולכן אמרו קודם מתי לתחית המתיים מן הסוד שנאמר אז יסיר וגו', וחזר ואמר מכאן לתחית המתיים מן הסוד, כי מה שאמר קודם מתי לתחית המתיים הוא למשם דוד המדבר כמו שלמדו ממנו שנאמר אז יסיר משה ובני ישראל שר לא נאמר אלה יסיר, ומכאן למדנו לתחית כל המתיים האחרים העתידים והעוברים: כירצא דברך אהם אומר אז יבנה יהושע בנה לא נאמר אלה יבנה מכאן לתחית המתיים מן הסוד, מה שבנה יושע מצד צדו עיבל עם כל ישראל וכן שאר אבות הצדקה ואת הקללה ככהו בהורת מהם רבו היתה קיום מלוו ראשונה שקיימו יהושע וכל ישראל בביאתם לארץ, ולכן נחשבר בה כי בזמן הסתייה יבנה ג"כ כיון שהוא התחיל פעם אחת לבנות וזכה שיהיה הוא הבונה ג"כ לעתיד, שיקבלו עליהם אז כל ישראל ביחד כל הדורות העוברים אבות ובנים קללה למי שיצבור וזכרם למקיימי הסוד, ומכאן לתחית המתיים מן הסוד לכל ישראל:

אמר ריב"ל מנין לתה"מ מן הסוד דכתיב ואיש אל משפחתו קטצו, אשר הם חיים עדנה גם כי יסרו איש מעל אחיו ויולדו מנשים אשר הן ממשפחות אחרות לעולם הם נקראים למשפחותם לבית אבותם, ואין כאן השהה אל משפחה אלה שהוא רומז לזמן הסתייה, כי אז יחזור וישבו כל אחד למשפחתו הידועה, ולא נאמר כי ביה בריות חדשות ואשר יקומו ביה שנקברו יחד בבית קברות אחד יהיו כמשפחה אחת, אלא שישוב כל אחד למשפחתו ויהיה ניכר כל אחד לאביו ואמו ולכל בני משפחתו, ואוחם שלא הכירוהו כמו בני רבשים וחמשים יהיו ניכרים לזקניהם אשר לא ראם וכן זקניהם יהיו ניכרים להם, וכן שאר כל הקרובים להורות כי ענין הסתייה אינו בריאה חדשה אלא תחית המתיים עליהם אשר מתו שיחיו כמו שהיו בזמן מיתתם, וזהו שכלמד מכאן לתחית המתיים מה"ת: אישרי יושבי ביתך עוד יהלך כלם הלוך לא נאמר אלה יהלך מכאן לתה"מ מה"ת, שאמר עוד נראה שכבר הללו ובצטם מה שהללו יהללו עוד כי מלוו גוררת מלוו, ומלת עוד וסלם מורות שיהיה ענין לעתיד בזמן לא קטוב אלה גלם סלה ועד, וע"ה אמר ריב"ל כל האומר שירה בעו"ה זו וכה ואומרם לעו"ה שנאמר עוד יהלך כלם הלוך לא נאמר וכו':

אמר רבי יוחנן מנין לתה"מ מה"ת שנאמר קול לופיך נשאו קול יחדו ירכנו רננו לא נאמר אלה ירכנו מכאן לתה"מ מן הסוד, הנביאים אשר שוכחו את ישראל והסחזרום בתשובה ולהם אשר נבאו להם נבואת המתיים כיון שנתחפרו ונתחדו כולם במלוו אחת וביא הוכחת רעים על פניהם, ראוי שיחדו ג"כ לעתיד וירננו על מה שנתקיימו דבריהם, כי גם שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד דבריהם יחדו ירכנו ויננו בסגנון אחד אמר

אחר שנתקיימה נבואתה לישראל, ולזה אמר קודם מנין לתהי"מ מה"ת לנביאים עלמם, ואח"כ אמר מכאן לתהי"מ מן הסורה לכל ישראל, כי בתחיתם תקיימו נבואתם ושיאלת קולם בן יחד, ולכן חזר ואמר רבי יוחנן עמידים כל הנביאים לומר שירם בקול אחד שנאמר קול לופיך נשאו קול יחדו וגו', כי גם שכל הנביאים אין מדריגת נבואתם סוג, נבואת יחזקאל לא הגיעה למדריגת נבואת ישעיהו וכן שאר הנביאים, עכ"ל הם עמידים לומר שירם בקול אחד, שישגי שפל המדרגה בנבואה לגובה מדריגת הגדול בנבואה בהנפרס יחד, וכפי מה שתתעלה מדריגת הנביא והשיג למדריגת הנביא הגדול ממנו שישגי במה שהתנבא בעוה"ז תתעלה אח"כ נבואת הנביא הגדול מאחיו: אבמר רבא מנין לתהי"מ מן הסורה שנאמר יחי ראונו ולא ימותו וגו', כי אמר שלמד תהי"מ מן האבות כמו שנאמר למעלה דכתיב לתה להם, אמר רבא כי תהיה נמשכת התחיה מאבות לבנים ולכן נאמר בראובן בבור שבנים יחי ראונו להורות עליו זה, כי בתחיה תהיה נחשב האבות, ואח"כ שבנים הצבור כצורתו והלפיד כלעירתו, מכאן לתהי"מ מן הסורה לכל ישראל שבבנים עלמם וצניהם וצני צניהם עד עולם:

רבינא אמר מהכא ורבים מישיני אדמת עפר יקום אלה לחיי עולם, רבים מהכלל דאיכא מעטין שלא יקו, הרבים לחיי עולם והמעטים לתרפות ולדריון עולם:

וגראה ממה שנאמר הכתוב מישיני אדמת עפר ולא אמר רבים מן המתים יחיו, נהן ר"י זו סבה לתהי"מ של ה' יהיה דבר זר כ"כ, הוא כי מהחלת ילירת אלה הראשון יש סכנה לתהי"מ ממה שכתוב ויפ' ה' אלחים תרדמם על האדמה וישן ויקח אחת מללעוהו וגו', כי הללע אין בה חיות דבר שבאשמה תלויה בו וי"כ בהיות האדם יאן כי כל איברי בעלים ג"כ, ואז לקח הללע שהיה מעט ממה והיה אוחה ונבאח להיות לו אשה, וכרי הוא כדמות תחית המתים כמ"ש, ולזה אמר מישיני אדמת עפר כי מה שיחיו הרבים הוא צבצבת שהם נחשבים כשמים כמו שהיה אדם הראשון כשלקחו הללע ממנו ובנאה לו לאשה שהיה הוא נולד מאדמת עפר כמו שכתוב בילירתו עפר מן האדמה: רב אשי אמר אמר מהכא ותהי"מ לך לקח ותתח ותעמוד לנוורלך לקח סימן, ענין שהליכה לקח היא כי תהי"מ היא צבוק ימות עולם, יש מי שיחיה אחר ה' אלפים שנה וזמה מאות מן השנים כמו אדם הראשון והזכרים לתחיה מאותם שמתו צבוק אלף הראשון ובהחלת השני, ויש מהם לכמה מאות מן השנים לצד וסך אותם שמתו צבוק אלף החמישי ובהחלת הששי, באופן שיש מי שיאמר מת ד' אלפים שנה ויותר ויש שיקום לק' שנים או פחות, ואין צוה עול בחקו ית', כי מי שזכה להמלא בתחלת העולם יהיה תחיתו כבופ, ומי

שלא זכה להמלא אלא צבוקו יזכה לתחיה צבוקו והוא קרוב לזמן מיתהו, ולכן נאמר לדניאל ואתה לך לקח כי הוא היה אחר שלשה חלפים וזמה מאות מן השנים וכבר היה בחזי האחרון של העולם והוא הקץ, דשיחא אלפי שני הוי עלמא, ואמר ותעמוד לנוורלך לקח סימן, כי דרך הסברא המתים תחלה יחיו תחלה בזמן התחיה כסדר והוא הגורל, וצפירוש תהלים כתוב ע"ד הקבלה על דבקה לעפר נפשי חייתי כדברך, כי כדר התחיה תהיה כסדר אותיות האלפ"א בית"א, מי ששמו מתחיל באל"ף יהיה תחלה, וא"כ אדם הראשון יהיה ראשון, וכן אברהם ראשון לאבות, ואפשר כי בכל דור שיקום יהיה סדר זה, אבל לא יקדים דור לדור הקודם לו:

אבמר רבי יאשיה מאי דכתיב שאול ועשור רחם וגו' מה רחם מכניס ומוליא חף שאול מכניס ומוליא, ענין הכנסת הרחם הוא הזרע אשר אין בו חיות, וכמו כן הכנסה לשאול הוא המת, כמו שכתבנו שהיה הוא סבת הליאה וולד נולד, כן ענין זה, כי בתחיה תהיה נחשב האבות, ואח"כ הצבור כצורתו והלפיד כלעירתו, מכאן לתהי"מ מן הסורה לכל ישראל שבבנים עלמם וצניהם וצני צניהם עד עולם:

רבינא אמר מהכא ורבים מישיני אדמת עפר יקום אלה לחיי עולם, רבים מהכלל דאיכא מעטין שלא יקו, הרבים לחיי עולם והמעטים לתרפות ולדריון עולם:

וגראה ממה שנאמר הכתוב מישיני אדמת עפר ולא אמר רבים מן המתים יחיו, נהן ר"י זו סבה לתהי"מ של ה' יהיה דבר זר כ"כ, הוא כי מהחלת ילירת אלה הראשון יש סכנה לתהי"מ ממה שכתוב ויפ' ה' אלחים תרדמם על האדמה וישן ויקח אחת מללעוהו וגו', כי הללע אין בה חיות דבר שבאשמה תלויה בו וי"כ בהיות האדם יאן כי כל איברי בעלים ג"כ, ואז לקח הללע שהיה מעט ממה והיה אוחה ונבאח להיות לו אשה, וכרי הוא כדמות תחית המתים כמ"ש, ולזה אמר מישיני אדמת עפר כי מה שיחיו הרבים הוא צבצבת שהם נחשבים כשמים כמו שהיה אדם הראשון כשלקחו הללע ממנו ובנאה לו לאשה שהיה הוא נולד מאדמת עפר כמו שכתוב בילירתו עפר מן האדמה: רב אשי אמר אמר מהכא ותהי"מ לך לקח ותתח ותעמוד לנוורלך לקח סימן, ענין שהליכה לקח היא כי תהי"מ היא צבוק ימות עולם, יש מי שיחיה אחר ה' אלפים שנה וזמה מאות מן השנים כמו אדם הראשון והזכרים לתחיה מאותם שמתו צבוק אלף הראשון ובהחלת השני, ויש מהם לכמה מאות מן השנים לצד וסך אותם שמתו צבוק אלף החמישי ובהחלת הששי, באופן שיש מי שיאמר מת ד' אלפים שנה ויותר ויש שיקום לק' שנים או פחות, ואין צוה עול בחקו ית', כי מי שזכה להמלא בתחלת העולם יהיה תחיתו כבופ, ומי

פרק ששה וחמשים

ומפני שיעקר זה וחזירו הקודם לו והוא ביות הסמיח הם קלרי יד הראיות הסוכרות כמו שקדם בשניהם, לריך אני להאריך יותר בראיות אחר שהבאתי ראיות שח"ק אחת לאחת, טסיף ונביא ראיות מעורבות משלשם, ונקדים כי בריאת העולם היה תכליתו תנינת הסורס, ולא הונו לקבלה עד יליאת תלרים כמו שזכר במקום אחר, וא"כ כל באי עולם בכ"ו דורות שמבריות עולם עד יליאת תלרים שנתקיים העולם בחסדו ית', למה לא יזט לקיום הסורה ומלתיה הנדיקים שבצערה דורות שמתאדם ועד נח ושמנת עד אברהם, ואשילו האבות שקיימו הסורה לא קיימם

א"ל שהיתה צחלום לכסה הנזכר :
 המענה השניה היא על מה שכתבתי ר"ח
 לתחיית המתים מחלום זה של יעקב,
 כי כתוב צו ויחלום והנה סולם וכו', וכתבתי א"כ
 וייקץ יעקב משנתו, וידוע כי השניה היא חלק
 מיתא, וכמו שאמרנו אחד מששים במיתא, וספקא
 מן השניה הוא רמז להקצת תחיית המתים כמ"ס
 יחיו מתוך וכו' הקילו ורננו שוכני עפר וכו',
 וענין החלום שהלם בשינה זו הוא מורה ג"כ
 לתחיית המתים כמו שאמר ויחלום והנה סולם
 מולך ארלה וראשו מגיע השמימה וסנה מלאכי
 אלהים עולים ויורדים בו, יורה על השגחה האל
 ית' בזה העולם במעשה האנשים, ואח"כ
 כוונת מלאכיהם והם הלדיקים עולם נשמתן למעלה
 אחר מעשיהם היותר שוקמו לעלות דרך הסולם,
 כמו שכתוב (ישעיה נח) והלך לפניך לדקן וכו',
 וחזורים ויורדים דרך הסולם לזמן התחייה, ואמר
 לו ג"כ הארץ אשר אחת שוכב עליה לך אתננה
 ולזרעו, ונתינתה ליעקב אינו אלא בזמן התחייה,
 ורמז לו ג"כ כי התחייה אינה אלא בארץ ישראל,
 וכמו שאמרנו שקבל כל א"י תחיות כשאר לו
 הארץ אשר אחת שוכב עליה לך אתננה, והוא
 בזמן התחייה כי הלדיקים שח"ל אינם חיים אלא
 ע"י גלגול מחילות לח"י, כי ע"י הוא שהשיב
 יעקב את יוסף, בנו שיטאחו ממזרים ויקברו
 בקברות אבותיו כדי שלא יעטרו בגלגול מחילות
 הנרמז לו בחלום זה, ולכן נתגלה לו ענין תחיית
 המתים בענין החלום הזה ולא לאבותיו כי הם מתו
 בא"י ונקברו בה ובה יקומו לזמן התחייה, אבל
 יעקב שמת בחו"ל אם לא היה נרמז לו כאן ענין
 תחיית המתים בא"י לא היה משתדל ומשיב את
 יוסף בנו שיטאחו משם לקברי אבותיו :

פרק שבעה וחמשים

ואדר שהארבעה בכל מיני הראיות בתחייה,
 כאשר אופן התחייה ואיכותה, איך היתה
 למתים אשר מתו מקרוב ועדיין צרם על עממותם,
 ולעממות היבשות, ולרוב העלמות, ולאח"כ שהיה
 נופס כדומן על פני האדמה ונדקדקו ונחפזו
 עלמותם, ולנשפטים שלא נשאר בהם לא צער ולא
 עלם, וקם ראייה לקצת אלו העניינים ממתי
 יחזקאל אם היה כפשוטו כדברי חז"ל, וגם לאותם
 שפירשו שהיה מדל יסיה סדר התחייה שהיה
 כפי מה שהמשילו בה, והוא מאמר הנביא על
 הבקעה מלאה עלמות אחר וסנה יבשות מאד,
 ירלה שלא היה בהם ליחות כלל ולא היו מוכינים
 שיעלה עליהם גידים וצער מלמעלה, ואמר לו ית'
 התחייה העלמות האלה, אם בדרך טבע ויכלו
 לחיות ולהתפרק מיבשות ולחזור ללחות העלמות
 האלה שהם יבשות כ"כ, ויסיה לשון התחייה כמו
 ויתנו על השמן ויחי, הסיב הנביא ס' אלהים אחת
 ידעת

קיימות כי אם בארץ ישראל ובלתי מלווים ועושים,
 ולמה לא יהיו מלווים ועושים גם הם וצני יעקב
 שהם שנתו יה והשלום השבעים נפש הבאים
 מזרימה וצנייהם וצני צניהם עד זמן נתינת
 החורה, וזו היא ראייה שחיו וקיימו כל המות :
 וכן ראייה ממש והסרן וכל דור המדבר אשר לא
 נכנסו לארץ ולא יכלו לקיים מלות החורה
 שהלויים בארץ, ואם לא היו זוכים לתחייה היו
 אותן המלות שנתנו אליהם כמו בעלות אולם :
 וכן מלוחם שנכנסו לארץ ומחו הוך י"ד שנים
 שכבשו וחלקו שלא נתחייבו בתרומות
 ומעשרות ולא זכו לקיימו :

ובן כל אותם שמתו קודם שנתינת ציה עולמים
 שצב שגמה, שלא זכו לקיים מלות צנין
 בית הבחירה ומלות הכלויות בה :

ובן כל אותם שולדו ומחו בגלות ככל ואחר בית
 שני שהיו בחו"ל ולא זכו לכל מה שכתוב
 למעלה וגם לא לכל המלות הכלויות בארץ, כל
 אלו ראוי ומהוייב שיזכו לתחייה כדי שיוכלו לקיים
 כל המלות הכתובים בחורה, כי החורה יתנה
 לכל ישראל וכולם זוכים בחבר החורה ומלוחים
 צבוח, לא שיהיו אלו חייבים בקצת המלות ולא
 צריבן ואלו ככולם, שהיה כתוב (דברים ד) וזאת
 החורה אשר שם משה לפני בני ישראל, וכתוב
 (שם ל"ג) חורה זוה לנו משה מורשה קהלה יעקב,
 שנראה כי כל החורה יתנה לכל ישראל הם
 וצניהם וצני צניהם עד עולם שוב צבוח :

ובן נוכל להביא ראייה לתחייה מחלום אשר חלם
 יעקב כשילא מצרף שבע, כי לא ראינו את
 הצרעה ויחזק שחלמו אלא שהנחם היה צרעה
 הנבואה וכ"ס יעקב שהיה שלם הצבוח. ואולי
 שתי טענות בזה, האחת הצבוח הקדמה א' שאין
 שום נבואה הנבואה כי אם צבוחו כצד כשוי שהוא
 אדם שלם, כדכתוב זכר וקצב צרעה ויקרא את
 שם אדם, כי אז נפשו שלימה עם נפש האשה
 הנאללת מנפשו ציוון ראשון וקיה ג"כ מהרבור
 לב, וכמו שראינו האבות הצרעה ויחזק, כי
 אחר שכתבו ויקח הצרע ונמור להם נשים וכו'
 כתיב ויאמר ה' אל הצרע לך לך וכו', ולא מלינו
 לו דבור מהאל ית' קודם שנשא את שרה, כי גם
 שנעשה לו גם הללו מאור כשדים היה בעשיית
 נסים לשאר הלדיקים שאינם נביאים, וכן יחזק
 אחר נישואי רבקה נראה אליו ה' ואמר לו אל
 תדד מלרימה, וכן משרע"ה אחר נישואי לפרה
 נראה אליו ית' במראה הסנה, וכן יראה שהיה
 צבוחים אחרים ושמואל שהיה נער צבוחו
 צבוחות יעוד בני עמי אפטר שהיה מנז י"ג שנה
 ולמעלה ומעשה נשוי. וסרי צניו שהיו שופטים על
 ישראל ומסתמה היו בני ארבעים שנה והוא לא
 חיה כי אם ג"כ שנה, וא"כ יעקב אבינו ע"ה שלא
 היה נשוי עדיין לא נגלה אליו ה' במראה הנבואה,
 ולהיותו שלם צבוח עליו הנבואה אפי' שהיה פנוי

ידעם בדרך הטבע אין להם רשואה אבל מלך היומך
 ס' אלהים כמ"ג צינירת אה"ר ויולר ס' אלהים
 את האדם אחס ידעם אופן חיותם וצריאותם
 בדרך נם, והשיב לו האל ית' כי תחיים זו היא חזרת
 כל אדם שמה למש שהיה קודם מצלי שיטי ,
 ואינה כיצירת אה"ר שהיה יצירתו החלה בריאה
 מה שלא היה, וזה לא יתכן להיות כי אם על ידו
 יתבצר , אבל החזרת האדם למה שהיה בו
 בתחלה יתכן להיות ע"י אדם נביא כיוחזקאל ,
 וכמו שראינו אליהו הנביא ואלישע תלמידו שהחיו
 מתים , ולכן אמר לו ית' הנבא על העלמות האלה
 ואמרת אליהם העלמות היבשות אע"פ שבדרך טבע
 אין להם חיות וצריאות, שמשו דבר ה' בשמיעתכם
 דבר ה' ורלונו והפלו חתיו, כי גם שאין העלמות
 הסנה לשמיעה, הנה השמעת דברו והפלו שחיו
 חסיה סבה פועלת אחתם לתחיים, דומה למה
 שכתוב בצריאה תולא הארץ נפש חיה, ישראל
 חסיה וגו', כי הוא יאוש ויבראה, וכן בענין תחיים
 זו כי החזרת הדבר למה שהיה הוא נקל מן
 היצירה מתחלה, ולכן יסיק בדיבור הנביא בנס
 ה', ואמר הנה אני מביא בכם רוח וחיים והוא
 צינן צריאותם כמו שכתבנו, והנה בכלל העלמות
 היא סגולה שבה המוח וחוליות אשר בתוכו מוע
 הסדרה מתמשך מן המוח, וכן שאר העלמות אשר
 יש בהן מוח כולם הם יסוד הגוף וקיומו, אם
 מלד העלמות עלמם אשר הם חזקים וקשים
 ומעמידים את האדם על עמדו, ואם מלד המוח
 אשר בהם כי עם היותו רך ולה הוא מעמיד את
 העלמות ומקיימם, ואלו העלמות היו יבשות שלא
 נשאר בהם לחות מוח כלל, והיו יבשות גם כן
 צנוף ובעל העלמות שהיו כמו חוליות ומטקבים
 ומרוקבים מלד היושב, ולכן אמר והנה יבשות
 תלד, יבשות שלא נשאר בהם לחות מוח כלל,
 תלד שתייבשו הרבה מלד בעלמותן, ולכן היה
 לריך שיבוא בהן רוח להחיותם לצריאותם בעלמותם
 ובמותם שלהם, כי המוח שבראש תוך הגלגולת
 והתמשך ממנו בחיות בו כח שכלי להשכיל בכל
 הדברים היה לריך רוח ה' להחיותו ולהבריאו,
 ואז אמרו כס אמר ה' אלהים לעלמות האלה הנה
 אני מביא בכם רוח וחיים. ואפשר לומר כי
 הכחת רוח זה הוא מה שנאמר אה"כ ויהי קול
 והנה רעש, כי ע"י הקול והרעש היה ג"כ רוחו
 אשר קיבץ והקריב עלם אל עלמו, ויראה באמרו
 עלם אל עלמו, כל עלם ועלם שבגוף אל עלם
 הגלגולת אשר הוא עיקר וממנו מתמשך מוח וזה
 לשאר העלמות, ואה"כ אמר ונתתי עליכם גידים
 והעליות עליכם בשר, נראה כי המוח שבעלם
 גלגולת הראש וששאר העלמות כבר עלה בחיות
 העלמות וצריאותם, ולא הולך להעלות אלא
 הגידים והבשר והעור, ועל זה אמר ותקרבו
 עלמות עלם אל עלמו, כי מכה המוח אשר בא
 ע"י הרוח בעלמות הגלגולת לשאר העלמות

נתקרבו העלמות :

והגדה ראה האל יתב' שהיה תחיים זו על ידי
 דיבור נביא שאמר הנביא על העלמות
 האלה וגו' כה אמר ה' לעלמות וגו', ונבאחי כאשר
 לוייתי ויהי קול וגו', ויאמר אלי הנבא אל הרוח
 הנבא בן אדם וגו', כי אם היה ממיה אוחס בלא
 שודעה לנביא היה אפשר לומר כי מעלמם חיו
 קרוב לדרך הטבע כזרע היבש כחרס הגופל ונטמן
 באדמה ועם היותו מעופש לץ ויולא לימים מתחת
 הארץ, ולכן אמר העלמות היבשות שמשו דבר
 ה', להודיע כי העלמות הסם לא נכנס בהם
 שום לחלוחית מלד היותם בקרקע לשייליו מעיר
 כעשב הארץ, או כזרע הגופל בחרץ וחוזר גלומה
 אלא היה יבשים וכמו שאמר למעלה והנה יבשות
 תלד. ואמר שמשו דבר ה', כי ע"י שמיעה דבר
 ה' שהיה רנוט יתב' להחיותם יהיו חיים לא
 בדרך הטבע או קרוב לו: עוד רמז לו במה שאמר
 הנבא בן אדם, כי היה אפשר שיחשוב הנביא כי מלד
 גזירת המלמות יהיה הדבר הזה כי מזל כוכב אלו
 שמשו ונקברו בתוך בקעים זו"ב בששע או שבעה אלו
 עליהם הגלגל לטובש שיחיו ויקומו על רגליהם
 ברנש שהורס הגלגל לא יקדם ולא יאחר, ולכן
 אמר לו האל יתב' הנבא בן אדם ואמרת וגו',
 כי הדבר תלוי בנבואתך ודיבורך בלוינו שעה
 שהרלם להנבואת עליהם גזרתי לומר שיחיו על
 ידך, ולכן אמר הוא ונבאחי כאשר לוייתי, כלו'
 בשעה שרלייתי להנבואת ולומר להם אמרתי
 העלמות היבשות שמשו דבר ה' כאשר לוייתי שאומר
 כך בשעה שארלה, ואז היה קול מיד בשעה שנבאחי
 והנה רעש וגו', וזהו נודע ויכיר כי דבר ה'
 הוא, ואמר ותקרבו העלמות וגו', ורלייתי מיד כי
 כבר היו הגידים עליהם ובשר עלה הכל יחד
 בלוחת שעה תבלתי קדימת לתיחה או ליות
 בעלמות ולא בעלית הבשר וקרימת העור, ואמר
 ורוח אין בהם, מפני מה שנא' לו מקודם וקרמתי
 עליכם עור ותחיו בכם רוח וחיים, שהיה נראה
 כי מיד שיעלה הבשר והעור יהיה נתינת הרוח
 בהם, ולכן ראה הנביא ומהם על כי לא היה
 בהם רוח כמו שנאמר לו, ולכן אמר ורוח אין
 בהם כמו שנאמר לי וכמו שהתנבאחי כאשר לוייתי
 שיעלה עליהם גידים וגו' ויתן האל יתב' בהם
 רוח ויחיו, ואז אמר לו יתבצר הנבא אל הרוח
 וגו', הכוונה כי גם שנאמר לו הכל ביחד יש הפרש,
 כי יצירת כל הגוף על העלמות היבשות מולד מיד
 בדיבור הנביא מלד האל יתב', אבל נתינת הרוח
 אינה בריאת הרוח ולא יצירתה, כי הרוח היא
 השגמה שחלבה מימי עולם מתחת כהא הכבוד
 והיתה כבר צנוף האדם וחזרת אליו בעת התחיים,
 היה לריך דיבור בקני עלמו לשחזור לגוף ולא
 שחבוא מעלמה כיצירת הגוף שהיה נראה שהיתה
 מולדה צינירת הגוף, ולכן נאמר אליו הנבא אל
 הרוח שהיה הנשמה הקדומה שהיתה בהם מלד,
 ולשן

פרק שמונה וחמשים

היות החמייס בראי ולא בחל, יתבאר גם כן מראיות שה"ק, שכל, חוש, קבלה, אם מן הקבלה ת"ן כ"ה הורה נביאים כחובים חמייס. אם מן ההורה ראיות שהציוו ונחמייס לחמייס מן ההורה, מי שהציוו ממה שמבוי ונחמייס ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן, יתבאר שבמקום שטבג צו תרומה והוא א"י יהיה חמייס המהים, ומי שהציוו מלאת להם את ארץ כנען, חמייס היה צו שהיה נתונה לה, ומי שהציוו וקס העם הזה וזכה, הרי היו בראי, ומי שהציוו מאשר נשבע לאבותיכם לנת להם, והרי הם צברין הנחמייס להם וכתיב על הארץ, כי צו תהיה חמייס. ואם מן הנביאים, ממה שהציוו מוחיו מתוך והם מתי א"י המתחמייס לו ית' כי הוא ארץ אשר עיני ה' בה. מן הכחובים, מי שהציוו מדובב שפתי ישנים שנעוה ומתחדדות שפתי ישני ארמת עפר מללל שידו, והם בראי דכתיב הולך לדורי וחינו נקרה דוד אלא בראי, שהיה חלקו ונחלתו וישראל הם חלקו ונחלתו. ואם מדברי חמייס מתי אלא הוה מתי ארץ אשר לא כ"ש, בראי והוא אדם הראשון. וק"ו מן היולר של מים ומכלי זכוכית וכו', וממה שאמרנו בסוף הכחובות לדיקיי שבחל' לוינס חיים אלא ע"י גלגול מחילות שנעשים להם בקרקע העומדים על רגליהם והולכים במחילות עד ארץ ישראל ושם מבצבצים ויואלים :

ובמעם היות החמייס בראי ולא בחל, מלד השכל, כי בזמן החמייס יהיה בטל קושי יאר הרע כמדריגה קושי האבן מן הבשר, כמו שאמר הנביא בענין החמייס והסירוחי את לב האבן מבשרכט ונחתי לכם לב בשר, עכ"פ יאר איזה חלק מן היאר הרע, כדמות ארצי קודם שנתנו ואלכל מן העץ אשר זה לבנתי אכול ממנו, שאל"כ לא נשאר מקום שישים לו שר על עשמו והוא ישרר צעיי אלהים וחדם, כי יהיה כחאמן מן המלאכים אם יהיה בלי יאר כלל, ולהיות האדם בזמן החמייס על מזג זה לריך שלא תחזור הנשמה לגוף כי אם בראי, זה העלמות שבחל' אחר קרימת הבשר והעור יתנגלו על ידי מחילות עד א"י ושם תשוב הנשמה אלא גופם כדי שלא תעמא והדבג צו שזם כיג מעינוק ועומאת ח"ל מהסררים החילוונים השולמים צה, כי החזרת הנשמה לגוף היא כמו שעת הלידה, וכמו שיש הפרש צברים כי הטולדים וטולרים בקדושה קדושה מיתוספת עליהם לענין הדיון יותר מן הטולדים שלא בקדושה, כן בחמייס אם היו חיים בחל' היו נחשבים כחילו טולדו שלא בקדושה, והחיים בארץ ישראל קדושה יתירה מיתוספת בהם, דמיון מה שאמרנו חז"ל (כתובות ק"ו) סדר בראי דומה כמו שיש לו אלוה :

ולסבה זו נולד אדם הראשון עפר מן האדמה שנאמר עליה מוצא אדם והיא במקדש

המקדש, כדי שהיה חומר נכון ומזומן למלאת השם כמו שהיה קודם לזולכו מעץ הדעת טוב רוע, וכן נפח האל ית' צו נשמת חיים במקום הסוף אשר שכינתו שורה שם לעולם ולא זזה מכותל מערבית, ומקודם היה המקום הבוא מוכן לכך, וענין נשמת צו רוח החיים בעין חמייס על גוף שלם מכל וכל לא חסרו לו אלא נשמה אחר שילדו, והוא כעשי שריית שכינה על הנביאים שאינה שורה אלא בראי, אשר אלוהותו ית' נרשם צו יותר מבמקומות אחרים והוא דורש אותה חמייס ועיניו צו מראשית השנה שנברא העולם וילר אדם ונפח צו נשמה, עד אחרית שנת החמייס אשר יפח מרוחו הקדוש להחיות מתי עפר בראי, והנביאים על ידי גלגול מחילות, וכמו שאמר הכתוב בענין החמייס של מתי יחזקאל מארבע רוחות צואי הרוח ופתי צהרונים ונו', אלו הן רוחות הס רוחות א"י. כי לא החזרו ד' רוחות צהרונים כי אם על א"י, כאמר להצדיקם ביהוה צו, שא לא שיערך ונו' לפוסט ונגננה ונו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתנגנה ונו' והיא א"י, והזכיר עליה ארבע רוחות, וביעקב כאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה שקיפל תהיה כל א"י לך אתנגנה ונו' ופרלת ימה וקדמה ונו', והם ד' רוחות א"י שיערדו מהם לכל העולם, וכן בתחומי א"י הזכירו ד' רוחות, והיה לכם פאת נצב, וסיו תולאוחיו סימם, זה יהיה לכם גבול לפון, והתאוויהם לכם לגבול קדמה, וכן במגרשי ערי הלויים כתיב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה ואת פאת נצב ואת פאת ים ואת פאת לפון, ובמשה כתיב עלה ראש הפסגם ושם עיניך ימה ולפניה ומיתומה ומזרחה וראה בעיניך כל א"י הסובבים אותה ד' רוחות אלו, וכן כתוב ים ודרום ירשה, ואם כן כשאמר הכתוב מד' רוחות צואי הרוח ופתי צהרונים האלו הם ד' רוחות א"י, כי הנשמות מרדנה שם בראי ומד' רוחותיו תפחה כל א' בנפוסה להחיותה, וכדאילו הנשמות אינן יולאות ממלרי א"י אלא שתאללנה משם הרוח בנפוסה ע"י הפחה מבלי הפסק מא"י, וזה היה בחמייס הסיו ללורך שעה אצל החמייס העתידה לא תהיה אלא בראי, כי לא תלאתה הנשמות הקדושות ערומות מבלי גוף אל חל' :

וראיה חוש, ילירה גופו של אדם הראשון שלם, כמו שכתוב ויילר ה' אלהים את האדם, ואח"כ נפח צו נשמה בעין חמייס בראי מקום מוצא ארמת, ועיקרת ילמך במקום הסוף כפי הקבלה שהיה בעין חמייס בשעת העיקרה, וכן הרשית וכן בשומית בראי, והאיש אשר נעש בעלמות אלישע וימי וילך על רגליו, ומחיות מתי יחזקאל היתה לורך שעה וכמו שכתבנו למעלה :

פרק תשעה וחמשים

יש לנו עסק בנסהרות ממנו בענין חמייס המס, חל

ל"ב) ראו עתה כי אני הוא ואני אלהים עמדי אני אחיה ואחיה וגו', בלחמו ראו עתה ידבר עם כל האומה ולא לכם לבדם יעד ההייה כי אם גם כן לדורות הקודמים, אדם מתושלח נח שם ועבר, והאבות והנדיקים שיהיו בזכות הסם והאחריהם השבטים. ראובן שמעון לוי וגו' זרעם הישרים שגלדו ומתו בזמנים, והיולאים והס דור המדבר, ומפני שאלו פעמידים ליכנס לארץ ולקיים מלות שבה היו בשכנה יותר להפוך ברוב המלות המוטלות עליהם ואולי ע"ז לא יזכו להחיה צעת הישועים, לזה אמר ראו עתה כי אני הוא אני הוא החיה לדורות הראשונים ואני אחיה לדורות שהם עתה והעתידים, כי גם שהשאר כשיחזרו תשובה אני אחיים, ולזה אמר אני אחיה ואחיה לשון עמיד ולא אמר ממת ומחיה כמו שאמרנו חנה ס' ממת ומחיה, הסוטה על כל הדורות מזריחת העולם הלידיקס מהס ובעלי ההשבה ועד סוף העולם, וכן רמז במה שאמר אחיה ואחיה וממת ומחיה ולא אמר אני אחיה מחיה כמו שאמר הכתוב יחיו מדי, לומר כי הפי' החוטאים שהם חייבים מיתה וממת אורח על חטאם יחיה אותם כיון ששבו בתשובה, וכן נראה ממה שאמר מוריד שאלו ויעל, גם ליורדי שאלו וגיבסם אחר שילרפו כלרף הכסף יזכו לנן עין, וכן יזכו להחיה :

ואפ"ש לומר כי מה שכלל ואמר מוריד שאלו ויעל, אש שאלו הוא הקבר כי לא לבד ממת ומחיה למי שלא נקבר עדיין ככן הזרפת וכן השונמת, אלא גם את מי הסורד לשאלו ונקבר זה כמה אלפי שנים יעלהו אל שאלו ויחיהו, וכן אמר הציף יחיו מתוך, הם אותם שימלאו היים צעת התחיה וימותו ויהיו מיד, נבלתי יקומו אותם שמתו ולא ניתנו לקבורה, כמו שאמר הכתוב נהנו את נבלת שבדיך מאכל לעוף השמים וגו', הקיפו ורננו שוכני עפר על הנקברים מאלפי שנים, נראה מכל זה כי התחיה יהיה לכל ישראל הישרים והשבים בתשובה. וכן בהחיה מתו יחזקאל כתוב ואוליף אחסם מקברותיכם עמי, והס כל ישראל, וכמו שאמר העלמות האלה כל בית ישראל המה והס עובים ובעלי תשובה, ודיחאל אמר ורבים מיחיה אותם עפר וקיוו, וגם כי לפעמים המועטים נקראים רבים כמו שכתוב רבים אומרים לנפשי אין ישועה לוי כי תסתמח מועטים היו ונקראים רבים מג' ולמעלה כמו ימים רבים בלא עת נדחה, וכתיב רבים יחלו פני נדיב ואינם רוב העולם אלא מועטים ונקראים רבים שהם מג' או מי' ולמעלה, ועכ"ז מה שכתוב צדיקאל ורבים מישי חלמת עפר נכללו כל ישראל הלידיקס ובעלי התשובה בכלל הרבים, ומה שאמר רש"י ראיתי בני עליה והס מועטים אש אלף הם אני ובני וכו' ואם ב' הם אני ובני הם, זהו בני עליה הזכים למעלה

אם נוכל לנלות עתה וישראל עתהיים מטובה צמה שיהיה לעתיד, ונטיה נכללים בציור חכם הוראה את היולד, והוא החיה המתה שהיא כעין גולה, להקור על התחיה בהכריכהה אם יספיקו להם לעולם כמו שהספיקו ולא בלו שלמות דור המדבר עליהם, או ילטרכו לעשות בנדים חדשים, צפרע העגרים שמתו קודם שיגדלו כל מה שהיו ראויים להגדלו אם יגדלו והכריכהה עמהם כדור המדבר, או יקומו בהכריכהה ויגדלו בקומה לאחר שנת החיהם וילטרכו לעשות להם מלבושים חדשים לפי מדתם: עוד בחכילה ושחיה אם ילטרכו לאכול צפר בין הערבים וצבקר ישבעו לחם כדור המדבר, או יספיקו להם אכילה מעודה א' קומה ימים כמו למ' יום שהספיקו למע"ה ואלוהו: עוד אם יהיה איזה שינוי בזמן התחיה כשינת האנשים בכל לילה או בהולדה: עוד אם ילטרכו לאומנות או למשא ומתן: עוד אם יהיו ביניהם לדיקס ורשעים עניים ועשירים או מכובדים או מצויים: עוד שיעניו לימוד קיום התורה ומלותיהם אם יהיה איזה שינוי: עוד שיעניו החפלות והכרבות ב"כ אם יהיה איזה שינוי: עוד בלמחה הזרעים והתבואות אם יהיה איזה שינוי לעובה צקרקעות שיהיו השירות של כל העולם כעין מה שהיו בל"י בזמן הבית או לא: עוד אם יזכרו מה שער עליהם בעולם השמות, ואם ילמדו סם וידעו וישינו בהכמה התור, יותר ממה שהשיגו בזה העולם, אם יזכרו אותו או ישכח מהס צשעת התחיה כשתשוב הששמה להומר הנוף: על כל הדברים האלה וכיוצא בהן ראוי לדבר אם אפשר שיתבדר קלת מכל א' מהן מדברי התורה והנבואים והכתובים ומדברי חז"ל וליב"ן כ"ח מהן :

והנה רבים סעדיה גאון ז"ל דיבר בכיוצא בזה בס' האמונות שלו שער ז' ועשה בזה עשר שאלות, ומתו נראה וכן נעשה, וקודם אחרך איזה דבר צביאור השבות שאלותיו ואח"כ אזור לברר מה שיהיה אפשר בשאלותיו: השאלה הראשונה כחז רבינו סעדיה ז"ל אם ישאל שאל מי ומי יהיו מן האומה צעת הישועה אשכי ואומר כל נדיק ובעל תשובה, כי מי שימות מצלי תשובה הוא מן העושים, וכן ראוי בשכל כי כבר הבעית סבורה את השב שיקבלוהו, בצחובים רבים, וכבר התחייבו כל אלה הישועים לכל שבמדברי רבותיו, אחר שמתו מיני החטא ושמום הרבעה מעלות, עבר אדם על מלות עשה ועשה תשובה, ואח"כ על מלות לא תעשה, ואח"כ כריתות ומיתות ב"ד, ואח"כ מי שנתחלל בו שם שמים, ואחרו אח"כ או יכול שכתרה לו מיתתו ח"ל הנה אני פותח את קברותיכם, והנה נתחייבה החיה המתים לכל שב, ואני אומר כי מצע הם מבני עמנו שמתו מבלי תשובה, עד כאן :

וגם כי דבריו אין לריכין חיוק נתן כ"ח ולב להבין אותם ולפע"ס מן התורה, (דברים

למעלה גדולה מזיו זוהר השכינה, והשאר שהם לדיקים ועליו תשובה גם כי לא ישיגו למעלה זו של בני עליה הם בני עזן ועוה"ב, כמו ששנינו כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, וכל שיש לו חלק לעוה"ב הוא זוכה לתהיה, ומה שאמר דינאל ורבים, הם כל ישראל שכל הדורות הלדיקים והעליו תשובה, והע"פ שנתצרכו ישראל ופרו ורבו בכל הדורות יותר מאומה אחרת אפי' הכי הם מועטים כנגד כל האומות, וסכתוב אחר כי אחס המעט מכל העמים ויחיה צדקם ג' מעט מכל העמים שהיו ס"ח משפחות, הרי הם מועטים מכל העמים בכלל, והרי ארץ ישראל הע"פ שהיתה קובצה ורצהה היתה מכילה אותם והאומות ממלאים כל הישוב, ופי' הסכתוב ורבים מישיגו אדמת עפר יקינו להם לחיי עולם ואלה החרפות ודראון עולם, ישיגי אדמת הם לדיקו ישראל ועליו תשובה, עפר הם הסועתאים כי עפר הם ואל עפר ישובו, אלה לחיי עולם והם הישרים ואלה החרפות והם העפר, כי כולם יהיו והטובים יתארו צדיקים וחסידים יראו ויבשו ויחזרו לעפרם:

כתב רבינו סעדיה ז"ל והשלכה ב' הימותו אחר כן, ואשיב כי לא ימותו אבל מעתיקים אותם מימות המשיח אל נעימות העוה"ב, ובזה אמרו רבותינו מהים שעמד הקב"ה להחיותם שוב אינם חוזרים לעפרם ע"כ: ובן נראה מן הסכתוב אלה לחיי עולם ואלה החרפות ולדראון עולם כמו ששנוהם לאחריו הוא לעולם ועד שכל כלב ונאבדים, כן עולם הראשון הוא שהיה חיים לפולם ועד ולא לעולמו של יובל:

כתב רבינו סעדיה ז"ל והג' הסכיל אותם הארץ, ואמר שמעת שילאה אומתם בני העולם אלפים ומאתים שנה ועוד, יסיו כמו ל"ב דור כל דור ק"ב רבבות אנשים ונשים עד הקירוב, והם כאמר כולם שים וכולם יסיו אין מתלאים מן הארץ כ"א חלק מק"ג חלקי' על שגשים לכל אחד יותר מארבע אמות למקומו ולזריעתו ולדרכיו ולבטמותו, וזוהל זה כי כל אנשי הדורות יסיו מאה ועשרים רבבות בל"ב דור על הקירוב יהיה הכל שלשה אלפי רבבה וח' מאות וארבעים רבבה, וכאשר נגזור להם מן הארץ מאתיים פרסה על מאתיים אחר הם חלק ממאה ואחמשים מן הארץ ויגמדות אותם אמות בכל פרסה ג' מילין ובל מיל ד' אלפים ות"ר אמה וכל אמה אחר היא מאתיים וחצי ושליש, יהיה לכל אדם רוחב במקומו רפ"ח אמות ואיזה דבר יש בזה שיהכלכלו בו הסכמיה ע"כ: ואאריך לשנו כפי שיתבאר במעת שילאה אומתנו אלפים מאתיים שנה ועוד, הוא נעילאת מלרים שנת ב"א המ"ח עד דורו שהיה בשנת ד' אלפים ות"ר ובמה שנים יותר הם כמו ל"ב דור, שבעים שנה כל דור, ל"ב פעמים ע' הם ב' אלפים ור"מ, כל דור אנשים ונשים מאה ועשרים רבבה כפלים כולא מלרים שהיו ס' ויבשו ויחזרו לעפרם:

רבות אנשים ומסתחא היו כ"כ נשים, ואם תאמר שכל ל"ב דורות היו שים ק"כ רבבות ולא תמו מהם קודם שינכחו לכלל המספר בן ל"ב כמו שהיו יולא מלרים אין ממלאים מן הארץ כ"א חלק מק"ג וכו', וכל אנשי הדורות הל"ב כל דור ק"כ רבבה יעלו ל"ב פעמים ק"כ הם ג' אלפים ותמ"ח רבבה, וכאשר נקב"ב להם מן הארץ מאתיים פרסה על מאתיים אחר הם חלק מק"ג מן הארץ שהיא מאה ומאתים פסס מאתיים פרסה והם שלשים חלקי פרסה על שלשים חלקי וכל פרסה ג' מילים הם חששים חלקי מיל על השעים חלקי, כל מיל ד' אלפים אמה באתה כושיה שכל אמה מאתיים וחצי ושליש מאלו האמות של זה הדור, כן כתב בספר אחר צננין האמה, והמאתים פרסה על מאתיים יהיו שש מאות מילין על ו' מאות כל מיל ד' אלפים אמה מהאמות הנאמר כל מאה מילין ארבע מאות חלקי אמות ו' פעמים הם ב' אלפי אלפים אמה וד' מאות אלפים על ב' אלפי אלפים וד' מאות אלפים לק"ב רבבה הם חלקי אלפים ומאתים אלפים אנשים ונשים, יגיע לכל אחד ב' אמות בצורך ב' אלפי אלפים וד' מאות. ולמה שכתב הגאון שיגיע לכל אחד רפ"ח נראה שז"ל רפ"ג והוא כשיגיע לכל אחד ק' אמה כושיה אחר כל אמה מק' מאתיים וחצי ושליש, יהיו ק' מאתיים החמשים שהוא החלי ו"ג שיהם שליש ק' רפ"ג אמות שלנו, אבל הגעת ק' לכל א' שהם רפ"ח לא ידעתי, וגם על היות מאתיים פרסה על מאתיים חלקי א' מק"ג מן הארץ לבד יש קושי, כי כפי זה יהיה כל העולם שלשים חלקי פרסה על ל' חלקי שהם חששים חלקי מיל על ל' שנה שכתבנו למעלה, ובספר נורת הארץ כתוב כי טמו הארץ לק"ב אלפי אלפים על מאתיים מיל. ולכמה הגאון כי מאתיים פרסה על מאתיים פרסה הם חלקי א' מק"ג מן הארץ יהיה שעת הפרסה שהם ק"ב חלקי מיל על מיל, וכשנכפול מ' חלקי מיל מן המאתים פרסה על מאתיים שהם מ' חלקי פרסה על פרסה יגיע מיל אחד לכל עשרה בני אדם מן הק"כ רבבות בני אדם שהם חלקי אלפים וד' אלפים, עשרה חלקי מיל לכל מאה אלפים, חלקי מיל לכל עשרה אלפים איש, מאה לכל חלקי אנשים, עמי לכל עשרה אנשים, והמיל ד' אלפים אמה יגיע לכל א' ארבע מאות אמה שש יותר ממה שכתב הגאון, והם הם אמת כושי מאלו אמות שלנו לכל א' חלקי ומאה ו"ג ושליש ואם יתן לכל איש רס"ו אמות שהוא כמלא עיניו בשבעת אלפים אמה, ויכלו ד' אלפים אמה שהוא מיל ל"ד אנשים, ובאמות שלנו ויכלו ארבעים אנשים בשנים בקירוב, בצוון שיכלו חמשים פראסאות לכל הל"ב דורות שהם ק"ב רבבה לפי דרך חשבון הגאון ז"ל: אבל אם נחשוב בדרך אחר יתרכה ממין הקמים בתחייה יותר ויותר, וואם

זהו כי מהיות יעקב אבינו בן ס'ד שנה שהוליד עד שירד למצרים שהיה בן ק"ל שנה היו ת"ו שנה ועד שיאלו ממלרים ר"י כמנין לד"ו המס רנ"ו שנה, א' היה יעקב וברנ"ו שנה יאלו ממס שהיה רבוא וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים, א' מה' או א' מל' או א' מה"ק, וא"כ כל אחד מישראל הכללים בם' רבוא יפרס ויבדק ברנ"ו שנים ס' רבוא כל אחד מהס' רבוא ויהיו ס' רבוא פעמים ס' רבוא והס' ת"ר פעמים ס' רבוא שהס' שנה ושלושים אלף רבוא וברנ"ו שנים הרבוא כל אחד מהל"ו אלף רבוא יהיה ס' רבוא, וכן בכל רנ"ו שנים כל א' ס' רבוא יהיו כחול הים אשר לא ימד ולא יספר, ואין חימה בהשלמת ריבוי זה כיון שהובטחו האבות שירבה האל זרעם כחול וכעפר וככוכבים, וגם כי במלרים פרו וישרלו וירבו ויעלמו במאד מאד שנים מעטים אוחס כמו שאס"כ וכאשר יענו אוחס כן ירבה וכן יפרוך, הריבוי היה עם אוחס שמהו בימי האפילס כי לא ילאו חלל חמשים אחד מה' או א' מחמשים או א' מהמס מאות, אבל הס' רבוא עלמו אפי' צדק הטבע וצדקת האבות חול ועפר וכוכבים היו עולים ברנ"ו שנים לס' רבוא, גם כי לא היו מעטים אוחס, וא"כ גם אחר שיאלו ממלרים כל אחד מהס יהיה לגוי גדול והס' רבוא ברנ"ו שנים כמו יעקב אבינו, ומלבד אלו הסשים רבוא שיאלו ממלרים היו ל' רבוא מבן יוס אחד ועד בן עשרים שנה, כיון שמבן כ' ועד בן ס' היו שנים רבוא, וכן מבן ששים עד גבורות שיאלו ממלרים שהס' יהיו ל' רבוא הס' ק"כ רבוא, ועם הגשים הס' ר"מ רבוא כפל ממ"ש הגאון ז"ל. ועל פי ריבוי החשבון שכתבתי יהיו כפלים מכל הפלגת הריבוי בל"ב דורות שבחב הגאון עד זמנו שהיה הרבועה אלהים ות"ר אכות שנים יותר, ומזמנו עד זמננו זה שהס' הסכ"ח, נמוספו עשרה דורות מע' שנה כל דור וסס מ"ב דורות, רוח ה' ידבר בם ישראל וחס, ס' ב"ס סיני בקלס, וא"כ הפלגת ריבוי ישראל בכל אלו הדורות לא יכילם כל העולם כ"א בהחזקת מועט בהרבבותה את המרום, וכמו שאמר הנביא הרחיבי מקום אהלך והוא ירושלים מקום בית המקדש שהוא כמו אוהל מועד ויריעות משכנותיך שהס' כל תחומי א"י שיתרחבו ולא יספיקו להמון הרב שיהיו, עד שיפרונו ימין ושמאל, כמו שאמר. כי ימין ושמאל הפורנו עד כל תחומי ח"ל כמו שאמר וזרעך גוים יירש, ולא יספיק זה ג"כ כ"א בערים נשמות שלא היו שוכנים בהם שישבוים בזמן התחייה, ואחר ימין על לך דרום אשר אין בו יישוב מלד החוס והקור השורר בו בעתות השנה, ושמאל על לך לפון אשר בו יישוב ס' מעלות מקו השנה ללד לפון אשר בהם נכללים סו' אקלימיים, ומקו השנה ללד הדרום שהוא חצי העולם אשר אין בו יישוב כלל מלד חוס וקור בעתות השנה שיהיה בזמן ההוא,

ויחמוז מן החוס והקור שיוכלו להשייב בו, וכן בלד לפון אחר הס' מעלות שאין בו יישוב מלד הקור ויחמוז ויהיישב להכיל המון הרב שבחמייס, ולא הישרי מזרח ומערב כי ס' מעלות הס' באורך ממזרח למערב ק"פ מעלות, ומה שכתוב בימי שאלו ויפקדס בצדק ויהיו בני ישראל שלס מאות אלף ואיש יסודס שלשים אלף, סס אוחס שבאו אליו כששלח בכל גבול ישראל אשר אינו יוגל אחרי שאלו ואחרי שמואל כה' יעשה לבקר; אבל לא מנה כל ישראל, וכן שאלך להלחם בעמלק אמה"כ וישמע שאלו את העס ויפקדס בטלחים מחמייס אלף רגלי ועשרת אלפים את איס יסודס, סס אוחס שמתאספו אז במלחמת עמלק לא כולם שהיו במלחמה ראשונה היו יותר ולא נתמעטו עתה שגנה א' או שגמייס, וכן כשספר דוד את העס וסוי ישראל ח' מאות אלף ואיש יסודס חמש מאות אלף, סס היו אנשי חיל ושוסף הרב וראוי היו כל אחד א' מאלף או יותר, וכן בימי שאלו לא היו כל ישראל מלומדי הרב כמו שכתוב וירדו כל ישראל שלששים ללעוס פנו וסיה ביוס מלחמת ולא מלאה הרב חזקת ביד כל העס אשר את שאלו וגו', ואס כן לא נמנו חלל אוחס שנתן האל בלבס ללאח למלחמה, ובימי דוד אחר חוסי לכבשלוס כי יעלמי אסף אשר עלך כל ישראל מדן ועד צאר שבע כחול אשר על הים לרוב, וסס היה דרך גוזמא כמו שנאמר בגדעון ולגמליים אין מספר כחול וגו', וכן במלחמת יושע עם המלכים עם רב כחול אשר על שפת הים לרוב, והוא דרך גוזמא להגדיל הסס שלחוס ישראל, אבל מה שזכר בימי שלמה יסודס וישראל כחול אשר על הים, אינו גוזמא חלל להורות על נקיימות שבעת האבות ולא הובטחו בדרך גוזמא, סרי פירש בצדקת וסיה זרעך כעפר הארץ אשר אס יוכל איש למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה, כי בריבוי אינו דרך גוזמא חלל במועל חלל יוכל למנות שלא יהיה לס מספר, ואס אלפי אלפים רבוא עדיין יס ללס מספר, והגוזמא היא כי אי אפשר שיהיו ממס כעפר הארץ שהרי כל אחד מהס מניל ודורס כמה עפר מן הארץ, אבל מה שאין ללס מספר אינו גוזמא אדרבה מפרס שהיו ריבויים ריבויים שפועל חלל יהיה אפשר למנות ואינו גוזמא, וסמו שאמר הוסיי האשר והיו מספר בני ישראל כחול. הים אשר לא ימד ולא יספר, הרי שפירס כי דמיון הריבוי שיהיה כחול הים שא"ח למנות ולא למוד אוחס, כי גם שכולס היו מוגבלים בא"י ועבר יסרדן, מלד ריבויים סס חוזרים ומתערכים כשימנו קלס ויבואו למנות קלס מלד הריבוי, ונראה לי כי בפרט מזמן שלמה ואילך לא היה מניין לישראל כמו שכתוב בימי יסודס וישראל כחול אשר על הים וגו', כי מלא נקיימו ההבטחות של האבות

הטובים, ומה שנעשו קלמס בעושי גיהנם על עונותיהם ולפסו ועלו לג' על מעשיהם הטובים, וצוה ייטיבו דרכם ויהיו מוכנים לעשות טובה יותר ויותר ממה שהיה להם הכנה לעשות רע, וכן יזכור כל אחד מה שהיה יודע בעוה"ז בין בחכמת אומנות בין בחכמת השכל והתורה, וצוה יבדלו או האלמים במעלהם בחכמה, כפי מה שנתחכם בעוה"ז איש א' יותר מחבירו, כן יהיה מוכן וישיג אז כפי ערך מה שהשיג קודם, ומי שלא השיג כלל בעוה"ז לא ישיג בתחיה כ"א כפי ההכנה היתירה שיש לנוף הזה עתה ממה שהיה לו בחלה, והוא דבר מועט, וכן לענין המעשה הטוב כפי מה שהרבה יותר נוף לזנין בעולם הזה מחבירו כן יהיה מוכן בזמן התחיה יותר :

כתב הנאון וה'ס' מי שימות מהם והוא סומא' או מבועל מאביו או בשרא' הפגעים או המומים מה יהיה ענינו, ואומר שהיה החלם בנוס' שהוא עד שיכירוהו בני אדם שהוא הוא והא"כ ירפאהו בבורא ותהיה אות גמורה, כמו שאמרו רבותינו עומדים במומם והא"כ מתרפאין, ועל כן הקדים חז"ל אמית ואחיס למחלה ואלי ארפא, ואמר אז תפקחה יודע האמת :

כתב הנאון ז"ל ודע' אם יכירוהו אנשי ביתם וקרוביהם מן החיים, ואומר כי הנביאים והרועים והנסוכים כשמתחייב שיכירוהו בני אדם יתחייב לעומת זה שיכירו קלמס את קלמס, ושיחבר כל אדם אל שבתו כאשר הוא מבואר בסידור השבטים ב'ס' יחזקאל וזאתו ע"כ. ודראיהו מ'ס' יחזקאל הוא ממה שחזקתו שם בסוף יחזקאל גבולי כל השבטים שהעידים כל גבול יהיה יכיר לשבתו, אשר נראה כי כל בני שבתו אשר שיקומו בתחיה יהיו לכת א' ושבט א' יכירים זה לזה, וכיון שכל א' יוצר אל שבתו יכירו קלמס את קלמס לאז ואלא ולכן ולבת לאח ולאחות ואשר קרוביהם, וע"י הכרה זו יכיר כי התחיה היא הנפש עלמה שנפרדה מאותו הגוף שחשב לאותו הגוף ולא נפש חדשה, כי כבר כלו אז כמו שאמרו אין זו דוד ב'א ע'ד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ואם התחיה היא נפש שנתפרד מן הגוף ששפצנה לגוף, עתה ולא נפש אחרת לנוף אחר כמות גלגול, ואם בתחיים היתה הנפש נכנסת בגוף של אחר שלא נולדה בו היתה היא כמוכרת להחיות ע"פ מדותיו שהתנהג עם הנפש הראשונה, אבל כשהשבו הנפש לנוף עלמה ששכנה בו יזכור הגוף וימי עלומוי בראשונה עם נפשו וימשך אחר עלה הנפש לקרוא בשם א' ולעצמו שם אחר, וצוה חכיר הנפש גופה שעמדה בו כמטה שנים ויכיר הגוף הנפש אשר שכנה בו, וכמו שהגוף והנפש יכירים זה לזה כן מכירים את קרוביהם ואת חבריהם שהיו מכירים אותם בחייהם, וכמו כן יזכרו כל מה שעבר עליהם בעוה"ז ומה שעבר עליהם בעולם הנשמות מן השקר שקבלו בג' על מעשיהם

התחיה את כל שבע ושבע חצות, וגם את החצות שהם מכלל ז' רועים וח' נכסיו אדם, יכירו גם הם את כל בני בנייהם בני השבעים עד סוף כל הדורות, וינמלו חסד להם אשר זכו בעולם הזה בחרות ומעשים טובים וזכו לתחיה ובחצותם חיו החצות, כי אם הם לא חיו אזכירם לתחיה למת יתנו החצות בלא חיים, והרי נאמר כי לך ולזרעך חתן את כל הארצות האל ואין נקרא זרע כי אם יעקב וצניו :

כתב הנאון והשפיה אם יחלון וישחון וישאו נשים, ואומר כן, כמו שכן הלרית אשר החייהו בצורה ע"י אליהו וכן בסוגיות ע"י אלישע אכלו ושתו, ויתכן ששאלו נשים, ע"כ: ואין כל כך ראייה מאלו שהיו תוך כ"ד שעות לפרידת נפשם ושבו וחיו ע"י אדם אל מה שהיו קודם, כי לא התעדרו ולא נחעלו נפשיות בצמט שעות לשיוכלו לעמוד בלא חכילה וסחיה בשבון אל גופותן, אבל בזמן התחיה ע"י האל ית' היה אפשר כי צעלוי הנפשות שנתעלו בגן עדן ובעולם העליון יספיק להן להעמיד את גופן ולקיימו בלי חכילה וסחיה, כי גם הנוף אשר קרבו עמם אל עולמו במחמר האל ית' ונקרם עליהם בשר ועלה ודיים יהיה מוכן להקיים כהוד השמורים השמימיים בפש הנאללת עליהם, ועכ"ל נאמר שהם יכוליו לאכול ולשתות כרזונם ולא הדירית, אלא מהם מג' ימים לג', מהם מז' לז', ומהם מארבעים לארבעים כמשה רבינו שעמד מ' יום בלא חכילה וסחיה, כל אחד כפי המדרגה שהשיג בזה העולם בזמן גופו לעבודת האל ית' בחצות עשה ובחצות לא מעשה, כפי ערך זה יהיה נוף כל אחד מהם ויחר זך מחזירו ויהיה ניזון לעלמו במעלת נפשו וגופו כמו שמזכר כמה ימים לפי זכות כל אחד, ואולי כי גם החצות גם כי יהיו מלמחים וחצות הארץ יהיו בחצות הזמן זכים ונקיים מכל סוג ולא יהיה בהם שום רוע מזון להחיל את האדם או להעבות מזון, אלא יהיו מאכלים דקים דומים וקרובים למזון המן והיין ומקיימים את גוף האדם בצעודה אחת לכמה ימים, כי גם כי המן היס בריך לאכול ממנו פעמיים בכל יום היה זה ליואלוי מזרים אשר זכרו את סדרם והיו אוכלים במלרים חנם, אבל לקיים בתחיה כפי מה שציארנו גם כי לא יהיה המזון זן כמו המן ממש אלא קרוב לו יספיק מעט ממנו לכמה ימים כמו שמזכר: אבל לא ימלט מסיוחם אוכלים ושותים כרזונם ליימים כמו שמזכר, כי סוף סוף הם גוף ולריכים מזון חמורת מעט הניתך מהם, אפילו לנפש שנתעלית בגן עדן השוכנת עתה בגוף סוף שחיה במחמר האל ית', כי הנגלגלים והע"פ שהם בשם אינם מד' יסודות אלא בשם המימי זך ודק ואין בהם שום הסכס לשימרכו למזון, אפילו שיהיה מיוון ויחר דק מן המן שהיה מן השמים, וגם מלד נפש הנגלגל המעמידה ומקיימת את הנגלגל

רועים ושמונה נכסיו אדם, וכל הנביאים והחסידים והלדיקים אשר בכל דורות ושאר בני אדם כולם יכירו את אביהם ואבי אביהם עד אברהם אבינו או עד אדם הראשון, ואת בני בנייהם עד דור ועל ידן המספרים האלה ס' שיזכו לזמן התחיה, ואל ידו עדות זה יכירו שלשלת חצות עד אדם הראשון שהיה יציר כפיו של הקב"ה והוא והאבות יכירו את כל בני בנייהם עד זמן התחיה ואז יחמתו הכל חידוש העולם ושאר העיקרים בראותם כל הדורות חיים עם אדם הראשון, אשר ייחד הוא להם כי לא נולד מזכר ונקבה אלא ששאל ית' ילדו בכפיו, וכן כל בני הדורות יעידון ויגדון בולם כהחד כי הוא אחד ושמו אחד בסיפור והגדת הנכסים והנפלאות אשר ראו בעיניהם מיילדת מלרים עד דור האחרון, ולא ישר שום ספק בלב שום אדם בעיקרי התורה ופרשיה, כי יאמינו מה שיספור להם הממון הארשים אבותם אשר בכל דור ודור, ומוסכם סיפורם למה שקבלנו מאבותינו מכל הדברים, ובהם חמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכמים:

ורפואת המומים אשר קימתם בהם יורה על הטבת מזגם בתחיה, כי המומים בפרט הנולדים עם האדם הם מורים על רוע מזג האדם כפי המום שהוא וכפי מקומו, כי מעלת האדם בחכמה ובמעשים נגמרה בהיותו בללם אלהים כמו שהיה אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה אשר בללמו ברא אורו ובזה השיג חכמת אלהים הוא ויואלוי יריכו, ומי שטולד במומו יש לו חסרון שאינו שלם בללם אלהים, ובזמן התחיה יסר מומו וישאר שלם בללם אלהים ויהיה מוכן לחכמה ולמעשים טובים, והיה ראוי שיחיה בלא אורו המום אלא כדי שיוכר לכל שהוא הוא, וגם להראות לו זכות כ"א חטא קודם שמת אי זה חטא יותר מבני גילו אולי היו בנייהם חטאים מתחיתם אל המום שהוא יהיה כמוכרת עליהם ויש לו בזה אי זה התגללות, ובדורות אחרו מכיריו בשעת התחיה עם המום שהוא ושנתרפא אח"כ ממנו ידונו כי מלד המום חטא קודם אי זה חטא יותר ועתה יהיה מוקם ובלתי מוכן לתת שטת קודם:

והחברה זה את זה היא מוכרחת שיכיר איש את אביו ואת אמו ויכבדם, ואת אחיו ואת בנו ואת אחותו ואת בנו להבדל מקרובותיו ומאשר סעיות, וללמד את בנו תורה ולהתחמק יחד בנחלת ס' כל בני המשפחה אלל בני שבעים ושמישים נשיא השבט כי יעקב בראשם, והאבות בראש כולם, כי כן הוצטחו כמו שכתוב וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את הארץ כנען לכם לא חטאתם אלא להם, ונשיא את שבע יחיה נשיא שבטו שנים עשר שבטי בני יעקב, כי להם נחם הנביאות כי כל שבע הוא חב לכל בני שבטו והאבות על כולם, וכמו שיכירו כל בני

הגלגל במאמר האל ית' ומלך כי הנשם של הגלגל הוא כולו גשם אחד ספירי אין בו שינוי קלחו מקלחו אלא בגוף האדם הוא מחובר מבשר גידים ועלמות ורמ"ח איברים לא אחד בפני עצמו, ולכן נפש הגלגל היא מתפשטת בכל גשם הגלגל שה גשם ואין לה מקום מיוחד בגשם הגלגל, כי אין מעלה בקלחו יותר מקלחו, ובזה כל גשם הגלגל הוא המקיים בנפשו ונפשו בו, אצל נפש האדם אפילו היא גופו אך בתכלית הוא מחובר מאיברים הרבה ומג' מינים ואין לה משכן כי הוא בצבר החשוב יותר מלך עצמו ומלך מקומו והוא צלל, וממנו יתקף למוח ויתפשטו חקותיו לכל האיברים, ולכן יאמרך אי זה מוזן תמורת מה שניתך באיברים אשר אין משכנו בהם :

כתב הגאון והתשיעית חס ית' להם על העבודה שהיא אשר בימות המשיח גמול, ואומר כן, כאשר ללדיקים בעוה"ז גמול על עבודתם כן יהיה לאנשי ימות המשיח גמול על עבודתם, שלא יתכן שיהיה העבודה שאין עמה גמול, וכאשר יש שם ללדיקים תוספת על מה שראוי לזכותם הקודמים כן מה שיעשו בימות המשיח תוספת על מה שראוי לזכותם הקודמים :

תשובת שאלה זו היא כי בימות המשיח והמשיח שיהיו ישראל מושפעים בעובות העוה"ז, אם יספיקו העובות ההם לגמול מעשיהם הטובים שיעשו אז, ואמר כי כאשר יש ללדיקים בעוה"ז גמול והוא פרי מעשיהם הטובים דברים שאלם עושה אותם אוכל פירותיהם בעוה"ז והסקן קיימת לו לעוה"ב, כן יהיה לאנשים לימות המשיח גמול בעוה"ב מלבד הגמול מהעובות שיש להם בעוה"ז, וכמו שיבארתי, וכאשר יש בעוה"ב תוספת על מה שראוי לזכותם הקודמים בעוה"ז, כן מה שיעשו אנשי ימות המשיח יהיה להם תוספת על מה שראוי לזכותם הקודמים בעוה"ז :

כתב הגאון והשאלה היא על העם אשר באה הישועה בחייהם מה יהיה מעניינם וכן הילודים בזמן הישועה, ואשיב בעבור שכתוב ולא דיבר בזה ולא רבותיו ולא קבלו בזה קבלה נלקחו בזה על ג' דברים, יש מי שאומר שאין מתים כלל ונתלה באומרו בלע המות לנלא, ויש מי שאומר וימותו ויחיו כדי להשקות עם החיים ההם, ויש מי שאומר יחיו שנים רבות וימותו ולא יחיו עד העוה"ב, ולבי האלהים יישר נוסע אל חס המאמר הנה, מפני שלא מלאתי חתיית המתים הובעזה בימי הישועה אלא למי שהיה בגלות, ולא ראיתי על זה להוסיף דבר מלבי, כי"ש שהשילע בתחיית המתים אשר מתו בגלות הוא שלא תמצע מהם זאת הישועה הגדולה, אבל מי שראה אותם מן החיים והישירים כבר הגיע לחפזו, אך מיהם יהיו ארובים כמו מ' וה"ק שנה, עד שיהיה המת בן מתים צדור ההוא כמי שמת צדור הזה בן עשרים

הגלגל במאמר האל ית' ומלך כי הנשם של הגלגל הוא כולו גשם אחד ספירי אין בו שינוי קלחו מקלחו אלא בגוף האדם הוא מחובר מבשר גידים ועלמות ורמ"ח איברים לא אחד בפני עצמו, ולכן נפש הגלגל היא מתפשטת בכל גשם הגלגל שה גשם ואין לה מקום מיוחד בגשם הגלגל, כי אין מעלה בקלחו יותר מקלחו, ובזה כל גשם הגלגל הוא המקיים בנפשו ונפשו בו, אצל נפש האדם אפילו היא גופו אך בתכלית הוא מחובר מאיברים הרבה ומג' מינים ואין לה משכן כי הוא בצבר החשוב יותר מלך עצמו ומלך מקומו והוא צלל, וממנו יתקף למוח ויתפשטו חקותיו לכל האיברים, ולכן יאמרך אי זה מוזן תמורת מה שניתך באיברים אשר אין משכנו בהם :

ויתכן כי בתחייה יום או יומים יעמדו בלי מוזן ויתקיימו בקיבול הנפש הבאה בגוף זכר ומעודנה מעולם העליון, ואחר כך תמטרך לאי זה מוזן דק וזך קלת זמן, ויחסך בו כדוגמת ימי הטיקס לולד הניזון מחלב אמו ונח"כ יעתק לתמונת אשר יהיה בימים ההם זכים מכל סיני כמו שזכר למעלה מימים לימים, ויתהלך לפני ה' בצורת החיים ויסו עיניו נגד ה' תמיד וזה ולא יחטא, כי יוכל לבטח את ירו אשר יהיה כמות השערה בימים ההם בגדר הכשר אל האבן, ויזדקך גופו מיום אל יום עד סוף ימיו הארוכים ולא יאמרך אלא למיעוט מוזן, עד אשר ישלים עצמו לגמרי בדעותיו הטובות ויזדקך גופו ויבטל מארכי הגוף וישתקף אל עולם הבא אשר אין בו חכילה ושחיה כלל, כמו שזכר בתשובת השאלה השביעית הבאה אחרי זאת :

כתב הגאון ז"ל והשביעית אך יעתקו אל העוה"ב אשר אין בו לא חכילה ולא בעילה וכבר נהגו בס בעוה"ז ויסו, ואומר כמו שנהג משה רבינו ע"ה בהחלילה והשעילה ועמד בלעדיוס ארבעים יום בזה סיני ג' פעמים וחיה כמו שכתוב בתורה עד כאן : את זה כתב הגאון על שבתו בתשובת שאלה השנית שלא ימותו בני התחייה ז"ל כאמרו ז"ל מהים שעתיד הקב"ה להחיות אינם חוזרים לעפרם, וגם כי שקול משם כנגד כל ישראל ואם הוא עמד בשר מ' יום בלא חכילה ושהיה מי כמוהו נאדר בקדושת הנוף, עכ"ז בזמן התחייה שיתבטל רוב יס"ח מכל האנשים הקמים בתחייה כל אחד מהם יוכל לזכך גופו, עד שבתחית יחיו ויעמד אל עוה"ב ויעמוד בלי חכילה ושחיה ושאר לרבי הנוף :

כתב הגאון והשמינית כיון שהחיים בימי הישועה הם מנוחים לבחירתם בעבודה שמה יבחרו במרי ולא יהיו בעולם הגמול, אשיב בזה שמישים כל עמנו הזמן המאמניים בענין הלידיקים בעוה"ב כיון שסם דבורים בעבודה ולא במרי שמה יבחרו במרי, ואומרים כי היודע מה שיהיה קודם שיהיה ולא הצטיין ללדיקים בעוה"ב

ימותו ונשארים חיים בצריכות ימים כמו שזכר למעלה, ואם ימותו צבוא עתם, אם האל ית' עתיד להחיותם מיד למה יסבולו לצר מיתה טוב להם שלא ימותו והאל ית' יאריך ימיהם בזמן התשובה כמו שזכר, ואם יחיו אח"כ לזמן מוגבל אל"כ הריהם התחיים בבמה זמנים, זמן התחיים הכולל לכל ישראל הנמצאים מתים בתחיים אחר צאת הישועה, וזמן תחיים למתים שימותו לכל אחד תחיים זמן מוגבל אחר מיתת כל אחד ואחד, וזה בעל שזאמר שיחדש נש התחיים לכל אחד ואחד לזמן מוגבל אחר מיתתו, וכן הילוליים בזמן הישועה אחר תחיית המתים למה ימותו בעתם ויחזרו למות, טוב להם שיחיו חיים ארוכים כאותם שיקומו בתחייתם ולדברי מי שאמר כי ימותו ויחיו כדי להשתנות עם החיים, נאמר כי יזרק המיתה לחיות, הוא כי המתים שהיו יזכרו מה שעבר על נפשותם מהעונם והשכר בעולם השמות ויחיו מוכנים לעשות טובה יותר ממה שהיו מוכנים קודם מיתתם, וכן יהיו הם, ונשלמו דברי הנאחז ז"ל ופירושה בענין זה :

פרק י"ט

ואתחיל בשאלותי והם דברי השפ"ל מבי"ט לארץ, ולאשר יולאים ממנה על ידי התחיים העתידה בתכריכיהם, אם יספיקו להם לעולם, ותגיבי הקבנים אם יגדלו עמיהם כמדתם ויספיקו להם לעולם, ואינו מן היתיה כי כמו שנתקיימו וכמו שנתחדשו התכריכים והיו כמו שהיו קודם בשעת הקבורה ומכאן חלפיה מן השנים לישי אדמת עפר החצות וצני צניהם עד עולם, גם כי צלו ונרקבו התכריכים חזרו לקדמותם כמו שחזרו הגופות לקדמותם, כן תחמיד חידושם עתה לכמה מאות השנים שיחיו עד סוף חלק הששי לא יבלו שלמותיהם מעליהם, וגם יגדלו שלמות הקבנים כמו שיגדלו הם, דוגמת דור המדבר דכתיב שמתקן לא בלחם מעליך וגו' :

וגם יש סברא לזה כי בכיות החיים לבושים לעולם בלבושי תכריכיהם, יהיה להם לאות על גופם על מה שעבר עליהם בלחות העולם מהשכר והעונם שלא יתחאו עוד ויזכו בכל מעשיהם, ובשבתות וציימים טובים כמו שיחדש להם בשבתות כשם והיה ויתירם ויהר בלחות זמן, כן יחדש גיהנון וליהוב בלבושיט בשבתות לכבוד השבת, ואולי גם ציימים טובים יחדש ג"כ נפש יתירה וניהיך בלבושים צערך מה שהיתה מתחדשת נפש יתירה בשבתות קודם התחיים, וכן בלבושים דוגמת דור המדבר שהיו המלאכים מנהלים לבושיהם ומסתמא משבת בשבת וציימים טובים היו מתנהלים המלבושים לדור המדבר :

ועל השאלה הב' אם תהיה חכילה ושהיה להחיים כמו שהיתה מקודם או כדור המדבר וכיוצא בו, אומר כי תהיה חכילתם כעין חכילת

כמו שאמר כי העבר צן ק' שנה ימות והחטא צן ק' שנה יקולל, ומי שחטא על צני אדם והוא צן ק' שנה יקולל, ויהיו הימים כימי הבניינים והסמייעים כמו שאמר לא יבטו ואחר יספ לא יעשו ואחר יחלל כי כתיב העץ ימי עמי :

וכאשר עמדתי על הדברים רזימים לבני לאמונה ובחבתיים על ספר להיות לבני ישראל לבעתון, והוא שראיתי שהאומה תחייב צהם צעבור שבעה דברים, מפני תחיות המתים אזה גדולה מאותות הבורא הנגלות, וצבעתון היותה חושפת בהאמתן ביכולתו וכי כל הבניאים מתקבלים בה, והנה אנוני היום מתאזים לראות אחד מהם כ"ש כולם, וכל המלכים הגדיקים והחכמים הגדולים מתקבלים בה עוד אשר אנהנו נכספים לראות אחד מהם, ושקרובי כל אחד מהם אשר התחבל עליהם ודאי להם יחזרם, ויראה הבן אביו והאח אחיו והאחוב אחיבו והחכם תלמידו ושאר הקרובים, והרבה דברי הנפש אשר הנפשות תלויות בהן יגלו לנו כשיחיו ויספרו לנו מה שעבר ומה שהיה מאיכות עיני מוחם ושכרם וקימם, ושכל דורות בני ישראל אשר הם כרצבות אשר הקדמתי זכרם יבואו יחד ויהיה לקבוצם הסוד והסדר הגדול, ושהיה כבת תחיותו להאמין בעוה"ב יותר, כמו שיתקיים זה היעוד יתקיימו כל יעודי העוה"ב ונקוה אותם על דרך הבחינה, כמו שאמר (ישעיה כ"ה) ציום הסוד הזה חלפיה זה וגו' ויושיענו, ומה נכבד מועד יתקבלו בו כל אלו הטובות הגדולות, ואלה הטובות חייבו אותם לקיים אמתתו ולסועיל ולסייער בו, ובקשתי שאזכה להיות מן הראויים בחיות ובחיות גמול על היחוד, וית' האל הלאמן ביעודיו וישמחה אמן, עכ"ל :

בבחינת לב הנאחז אל המאמר הב' הוא הנכון מן העם שכתב הוא ז"ל, ועל היעוד שימיהם יהיו ארוכים כמו ח' או ח"ק צן לנמצאים חיים בזמן הישועה צן לנולדים אח"כ, כי הנמצאים אשר הישועה גם כי נולדו קודם בזמן הגלות אשר ימיהם היו קצרים, בשמחה הישועה ומנוחה הגופים והנפשות בזמן ההוא יארכו ימים וישובו לימי עלומיהם ותהעננ בלשם נפשם, וב"כ הטולדים אח"כ בזמן הישועה כי בטרם נולדו צבען אחם נודעו ונתיעד עליהם שיחיו שנים ארוכים ובטרם ילאו מרחם אחם סוקדשו גופם וכפסם לבעות ה' צמנוחת זמן הישועה, ובזה יחיו שנים ארוכים וימותו אח"כ ואחריהם תהיה למי העוה"ב, כי כל זה הזמן לא יתקן כי אם עד סוף חלק הששי אשר אנהנו בגלותנו קרובים לשליש האלף הנזכר. ואם תראה לומר כי הנמצאים חיים בזמן הישועה והתחיים ימותו ויחיו, לא ימנע או ימותו מיד בזמן התחיים ויחיו מיד, או ימותו אח"כ בזמן בוא קץ כל אחד מהם ואח"כ יחיו מיד או לאחז זמן, אם ימותו מיד ויחיו מיד למה ימותו בלא עתם, וגם שיחיו מיד למה יסבולו לצר המיתה לחיות, טוב להם שלא

כבר משאר ימים עמד בלא אכילה ארבעים יום וארבעים לילה ג' פעמים רלופות בנ' סעודות מסודרות בלי הוספת זומרי מן עמד ק"כ יום, ועם כל זס נראה גדול מה שאמר באלהיו לפי שבצע ממה שאמר במצ"ע. כי אלוהו נתייגע בהליכתו בדרך כמו שאמר לו קום אכול כי רב ממך הדקך, וסיפק עצמו בהליכתו בלי שום אכילה בכה האכילה ההיא, עם היותו שוכן בדרך בכה גופו וחומר, ומצ"ע לא כן היה כי אם כשעלה שמימה נודרך חומר, והיה כאחד מן המלאכים בזהותם היתים בלי אכילה, כמו המלאכים שבאו לארבעה להיותם בצולם הזה נראו צעלי גשם ונראו כאוכלים :

ואפשר כי אלו יום שיוכל האדם כמשצ"ע ואליהו לעמוד בלי אכילה ושתיה הם כנגד ארבעים יום של יצירת הולד, שבאלו הימים שהוא הולך ונולד בכה אינו לריך מזון כי לא נשלמו איבריו עד תשלום הארבעים יום, וא"כ בזה יהיה הכנה בזה כשישתלם ויזדקך גופו שיוכל לעמוד בלי אכילה ושתיה ארבעים יום, כי עיקר האכילה והשתיה היא להעמיד שיתוף הנפש עם הגוף, ובארבעים יום של יצירת הולד עדיין לא נשתלם שיתופם עד שיגמר להיות גולד ואינם לריכיש אכילה, ומלאכו בתורה כי העיני הוא לנפש ביום הזה כמו שאמר הכתוב תענו את נפשותיכם, ועיניכם את נפשותיכם, כי העיני ממניעת אכילה היא לנפש כי העמדתה וקיומה צנוק יא"ש ע"י האכילה, ולכן הייבנתו התורה בנ' סעודות שבצת מלד נפש היתרה שבצת ואין מספקת לה ב' סעודות ביום כמנהג שאר הימים, ולריכה סעודה ג' לכבוד עונג שבת על הנפש היתרה, ובתחיהם תהיה להם נפש יתירה והיא שלמות כל נפש ששלמה ותעלמה בצור פני מלך חיים, ובעצמותה ושלמותה תזון ותפרינס הגוף שלא יאטרך לאכול ולשתות בכל יום כמו שהיה רגיל קודם בהיותה צנוק שפחדה ממנו, כי גם צנוק הזה הנולד מכה הגוף הראשון יהיה זך ונקי יותר ממה שהיה, וכמו שיתרשא גוף מי שהיה פסח או עוד אף תרום או שרוע כי צנוק זך ונקי הגוף ויהיה לו בריאות ועלמות יותר לשלא יאטרך כ"כ מאכל כמו שהיה לריך קודם בהיותו זך ונקי מלדו ומלד שלימות הנפש שמרקה בו כמו שזכר, וגם כי שבתעל או יאר הרע בערך שיש מן האכיל לבשר, כמ"ש (יהזקאל ל"ו) והסירותי את לב האכיל וגו' ומתיי לכס לב בשר לא יהיה לו מעורר על דברים הנשמים אשר מהם היא האכילה והשתיה, כמ"ש על יאר הרע (תהלים ע"ח) רוח סולך ולא ישוב, וכן (שם ק"ג) כי רוח עברה בו ואינו ולא יכירו עוד מקומו, כי כן דרשוהו חז"ל על יאר הרע כי הוא הכל ורעות רוח, ויהבעל באופן שלא יהיה לו לאדם או בתחיה שום מסעין ומעורר אותו על הדברים הנשמים אשר מכללם

אכילת אדם הראשון שהיה יאר כפיו של הקב"ה, כמו שהיו הם גם כן כעין יצירת אדם הראשון שנוצר עפר מן האדמה, והם ימי עפר שיתסה גופם במאמר ה' מאתו העפר שנעשה מרקבון גופם, ויתחורו העלמות ויתקרבון עמם אל עצמו ויקרם עליהם בשר וגידיו מלמעלה מתמים שהיה יהזקאל, כן לענין האכילה יהיו כאדם הראשון שנאמר לו מכל עץ הגן אכל האכל, והם פירות ג"ע מאכל רוחני יותר מן המן שהיה לחם אצורים של מלאכי השרת, וכל וכן שלא יאטרו יהיו ראוים לאכול מה שהיה אכול אדם הראשון או מן או כיוול בו כיון שהם כליורי כפיו של הקב"ה כאדם הראשון כמו שזכר :

ולענין אם יספיק להם סעודה לכל יום או לכמה ימים, נראה לי כי לא יאטרו למאכל או למשה פעמיים בכל יום כמותו אכנתו הנולדים מזכר ונקבה, משנולד הילד מפי ששהו קטן הכמות באיכות און לו כ"כ היות כי קטן שבמקרים ימיתו, הוא לריך בכל עת מזון לפי מיעוט חייו, ושיהיה דק כמו ההלב הסזוקק ממאכל אמו עד נמלה אותו כשיהיה כצ"ב שנים ואח"כ תרגיל אותו במאכלים קלים העכול לפי רכות מוצו ולא יספיק לו פעמיים בכל יום אלא כמה פעמים, כי לא יוכל בצנו בבת אחת לעכל מאכל כדי יום אחד אלא לפי שזה קמא קמא במיל ומתעכל, עד אשר יגדל וירגיל עצמו לאכול סעודה אחת המספקת לי"ב שעות, וכמו שאמר הכתוב בערב תאכלו בשר ובצקר תשבעו לחם וגו', כי בערב שישבב האדם על מנתו וישן ועל הבשר אשר הוא לריכה לבישול ועיכול הרבה, והיא זנה את האדם יותר מן הלחם שהיה דבר מן החי כי אבר ממזיק אבר, ומיות הבשר ממזיק היות האדם יותר מן הלחם שאינו אלא דבר נומה ולא חי : אבל האנשים יהיו בתחיה הממים ולמותם וללמם אשר היו בזמן מיתתם לא יאטרו לאכול מיד כילד הנולד קטן ממשי אמו, ועוד להיותו כלייר כפיו של הקב"ה יהיה גופו זך ונקי מהעלם בידיעת ה' אשר ילדו בבת אחת, ויסתפק בכמות מעט מן המזון הך לפי טבעו ומזונו, כי יש מן הבע"מ מי שיוכל לעמוד בלא מאכל ומשתה עד י"ב יום, וכמו שאמר פ' חלק שאמר לו שם נח לאליעזר עבד אצריסם על האריות בתיבה אריות אשתא זנחיה שחזתו חמה ולא היה חושש לדרום משאר בהמות, דלמר רב לא בליר משיחא ולא עפי מי"ב זייתא אישתא און לך חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזנוג ששת ימים שלא ימות בלא מאכל, ואון לך חמה יכולה לזון ויהר מי"ב יום בלא מאכל ומשתה ובאנשים מלאנו משה ואליהו שחיו מ' יום בלא מאכל ומשתה, אלא שאליהו נאמר לו קום אכול כי רב ממך הדקך ויך בכה האכילה ארבעים יום וגו', ומשה רע"ה בלי הוספה אכילה ביום שעלה